

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Ajaloo osakond

Siim Tuisk

LÄÄNE-AAFRIKA RIIGID NAFTAKRIISIDE JÄREL ELEVANDILUURANNIKU NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Karin Veski

Tartu 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS

1. ÜLEVAADE LÄÄNE-AAFRIKA PIIRKONNAST

Historiograafia

2. AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE ROLL NAFTAKRIISIDES

2.1. Kriisi proloog Ameerika Ühendriikides

2.2. Muutused ülemaailmsel naftaturul

2.3. 1979. aasta naftakriis

2.4. Volckeri poliitika

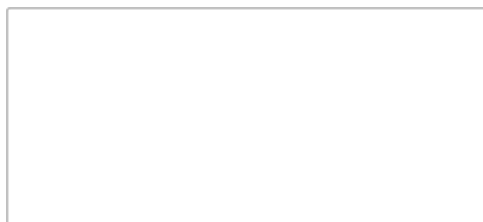
3. ELEVANDILUURANNIK NAFTAKRIISIS

3.1. Probleemid põllumajanduses

3.2. Laenamine IMF-ilt ja selle tagajärjed

KOKKUVÕTE

SUMMARY

SISSEJUHATUS

Stereotüüpne käsitus Aafrikast toob mõttesse “tsiviliseerimata” piirkonna, kus on levinud majanduslikud, religioossed ja etnilised probleemid, mida võimendavad veel haigused ja “halb geograafia”. Vähetuntud on fakt, et näiteks Senegal oli 1960. aastal rikkam kui Lõuna-Korea¹ ja tõusvad kohvi ning kakaohinnad lasid Lääne-Aafrika riikide valitsejatel algetada hulga suuri arendusprojekte. Miks arenesid piirkonna riigid nii erinevalt edasi ja kuhu kadus rikkus?

Bakalaureusetöö eesmärk on anda ülevaade regioonis toimunud aastatel 1973–1984 ning analüüsida, kuidas mõjutas arengut 1973. ja 1979. aasta naftašokk, milline osa oli sündmustes Maailmapanga laenudel, IMF-i struktuurse kohandamise programmil ja “Volckeri šokil” ning millised tegurid lisaks eelnimetatule Lääne-Aafrika riikide arengut mõjutasid. Töö püüab näidata laiemat pilti sellest, kellele olid Lääne-Aafrikas toimunud sündmused kasulikud ning kes suunasid ja toetasid nende teoks saamist.

Käesolevas bakalaureusetöös keskendutakse Elevandiluurannikule, kuna see riik oli 1960–70. aastatel Lääne-Aafrikas üks kõige stabiilsemaid ja edukamaid riike, mis sobib seetõttu illustreerima järgnevate sündmuste ulatust ja tagajärgi ka just niisuguste healt stardiplatvormilt alustanud riikide jaoks. Lisaks Elevandiluurannikule on ka mitmed teised piirkonna riigid kultuuriliselt, keeleliselt ja religioosselt killustunud ning sellest tulenevad probleemid on neis sarnased.

Erinevalt üldisemalt kogu Kolmanda Maailma probleemidest või Aafrikale tervikuna

¹ Rodrik, D. 1995, Economic Policy ”Getting interventions right: how South Korea and Taiwan grew rich”

keskenduvatest rahvuvahelistest uuringutest ei ole nii palju konkreetset Lääne-Aafrika probleemidele ja sündmustele tähelepanu suunavaid ingliskeelseid materjale. Vähe on käsitletud ka Lääne-Aafrika praeguse olukorra seoseid 1973. ja 1979. aasta naftakriisidega ja IMF-i päästeprogrammidega. Materjali vähesuse üks põhjuseid on sealse kõrgema haridussüsteemi ülekoormatus ja vähene finantseeritus, mis oli ka üks mind ennast motiveerinud faktoritest.

Käesolev töö on jaotatud kolmeks peatükiks. Esimese peatüki eesmärk on anda ülevaade Lääne-Aafrika ajaloolisest taustast ja majanduslikust olukorrast enne naftakriisi. Teine peatükk kirjeldab Ameerika Ühendriikide ja sõdade rolli naftakriisi tekkimisel ja arenemisel. Kolmas püüab selgitada naftakriisi järel toimunut ja IMF-i teistes riikides tehtu mõju Elevandiluurannikule. Töö koostamisel on peamiselt kasutatud IMFi ja Maailmapanga uuringuid ning sündmuste tagajärgi käsitlevaid analüüse.

Historiograafia

Valdkonna ühe põhilise uurijana on sel teemal kirjutanud William Easterly, kes on keskendunud lääneriikide heategevus- ja finantsorganisatsioonide rollil Aafrika riikide probleemides ja eriti IMF-i pakutud struktuurse kohandamise programmi (Structural adjustment program – SAP) mõjul. SAP-i mõtlesid välja Maailmapanga juht Robert McNamara ja tema abi, ning need laene kasutati sageli (häda)vajalike importide rahastamiseks ja eelnevate kalliste võlgade refinantseerimiseks.² SAP-il oli 4 eesmärki: *“vähendada kriisi tekitanud jooksevkonto ja eelarve puudujääki hallatavasse suurusesse, suunata vahendeid produktiivsematesse sektoritesse, suurendada turujõudude ja erasektori rolli majanduses ja piirata riigi sekkumist läbi erastamise ja seadusandliku keskkonna liberaliseerimise.”*³

² Logan, I. B. ja Mengisteab, K (1993), IMF-World Bank Adjustment and Structural Transformation in Sub-Saharan Africa, Economic Geography, Vol. 69, No. 1, African Development, lk 3

³ Van de Walle, N, (1994), “Adjustment Alternatives and Alternatives to Adjustment”, African Studies Review, Vol. 37, Nr. 3, lk 104

Easterly üheks põhiküsimuseks ongi olnud IMF-i juhtide ja struktuurist tulenev kaasvastutus pikaajaliste probleemide tekkel peale (*policy*) “soovitustega” sekkumist (võimu käskida nõustajatel ei olnud, küll aga võim laenu osamakseid teatud tingimustel mitte väljastada) ja sarnaste olukordade kordumisel riigist riiki. Easterly püüab näidata, kuidas lääne institutsioonid oleks võinud tunnista oma vigu varem, kuidas abi pakkumisega kaasnes oma ideaalide rõhutamine konkreetse riiki sobivate lahenduste väljatöötamise asemel, kuidas valiti pikaajaliselt vale strateegia ja pakuti stamplahendusi.⁴ Big Push, Band-Aid ega laenukustutamised ei ole murdnud vaesuslõksu⁵ ega kahandanud tugevalt mahajäämust arenenud riikidest – 1970.–1994. aastani tegid 22 abi saanud Aafrika riiki riiklikke investeeringuid 342 miljardi dollari väärtuses. Doonorid annetasid sama perioodi jooksul neile 187 miljardit dollarit. Tulemusena pole näidata ühtegi protsenti produktiivsuse kasvu inimese kohta.⁶

Easterly põhiteesiks on nn *otsijate* võimendamine, st püüd leida lahendusi, mis (juba) töötavad ja neid korrata ka teistest piirkondades.⁷ Üldiselt kaasneb selliste viisidega ka omavastutuse suurem osatähtsus või isegi äriplaneerimine. Lisaks rõhutab Easterly, et kui vaadata alates 1980ndatest programmide tõhusust, siis selgub, et paljudes riikides, sh Ladina-Ameerikas ja 1990ndate Ida-Euroopas võib koos Aafrikaga märgata kindlaid mustreid. Liberaliseerimisega *à la* IMF kaasneb anarhiasse langemine ja kodusõjad (nii ka Elevandiluurannikuga). Paljud riigi sotsiaal-majanduslikud näitajad langevad – näiteks WHO andmetel suureneb imikute suremus, kasvab nakkushaiguste oht (kuna arstiabi liigub erasektoris).⁸ Easterly on ka uurija, kellega kipun ise kõige rohkem nõustuma, tänu põhjalikule käsitlele erinevatest probleemidest, mida ülalt alla suunatud programmidega pole suudetud lahendada.

Jeffrey D. Sachs on uurinud *Big Pushi* (teooria, et arenguhüpe saavutatakse suure, kogu

⁴ Easterly, W (2006), “The white man’s burden”, lk 57

⁵ Easterly, W, (2009), “Can the West Save Africa?”, Journal of Economic Literature, Vol. 47, Nr. 2, lk 388

⁶ Easterly, W (2006), “The white man’s burden”, lk 50

⁷ Samas, lk 15

⁸ Easterly, W (2006), “The white man’s burden”, lk 58

sektorit/majandust hõlmava ja hästi finantseeritud plaaniga) võimalusi Teise ja Kolmanda Maaailma riikide abistamiseks, uskudes, et **vaid** rahvusvahelise abi mitmekordistamisel on võimalik murda vaesustlõksu (oletatavat – Easterly debateerib, kas vaesustlõks üldse eksisteerib riikide jaoks või vähemalt, kas see on püsiv).⁹ Ta on toonud koos John Gallupiga esile ka pikaajalise mahajäämuse põhjuseid, nagu mulla viljakuse erinevus ja troopilise kliima erinev mõju, ja võimalikud viisid nende probleemide ületamiseks.¹⁰ Sachs on ka üks neist, kes kritiseerinud kokkuhoiupoliitikat ja IMF juhtkonda läbipaistmatu personalipoliitika pärast, mis on ajaloolistel põhjustel sõltunud Euroopast ja USAst ning täitnud pigem viimaste välispoliitilisi eesmärgi. Sachsi kuulsus ja mõjuvõim tuli tema tegevusest Ladina-Ameerika ning postsovetlike riikide muutmise šokiteraapia meetoditega.¹¹

Joseph Stiglitz on uurinud ja kirjutanud Maailmapanga, IMF-i ja WTO osast globaliseerumisel ja selgitanud tagajärgede võimalikke põhjuseid, võrreldes vähearenenud maade probleeme edukamate siirderiikidega Ida-Aasias.¹² Stiglitz on kritiseerinud Sachsi ja šokiteraapia koolkonda ebavõrdsuse ja sellega kaasnevate probleemide süvendamise pärast ning püüdnud näidata, et riiklikud lähenemised (kohese) liberaliseerimise asemel võivad olla (ajutiselt) edukad.¹³ Stiglitzil on seljataga ka pikaajaline karjäär iseenda kritiseeritud institutsioonides, millest tulenevalt võib tema kriitikat pidada nii teadlikuks kui ka isiklikest põhjustest sõltuvaks.

Thomas Piketty on näidanud, et usk šokiteraapiasse ja reformide jõuga pealesurumisse tulenes Kuznetsi 1955. aasta uurimusest, mis **tundus** tõestavat, et majanduslik areng on normaaljaotuse kujuline, see tähendab, et majanduse kasvades algselt küll ebavõrdsusnäitajad suurenevad, aga siis hakkavad langema.¹⁴ Seetõttu eirati teadlikult kiirelt kõrgustesse kasvavaid

⁹ Sachs, J. D. (2005). *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*. lk 2-3, lk 289;
Sachs, J. D, McArthur J. W jt, (2004) *Ending Africa's Poverty Trap*, Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 2004, Nr. 1, lk. 122

¹⁰ Gallup, J ja Sachs J. D. (2000), "Agriculture, Climate, and Technology: Why Are the Tropics Falling behind?" *American Journal of Agricultural Economics*, Vol. 82, Nr. 3, lk. 736

¹¹ Sachs, J. (1994). "Shock Therapy in Poland: Perspectives of Five Years.", lk 267

¹² Stiglitz, J. E. (2002) "Globalization and Its Discontents", lk 12

¹³ samas, lk 22 ja läbivalt

¹⁴ Piketty, T (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, lk 20

ebavõrdsusnäitajaid, mis tõid Elevandiluuranniku ja teiste IMF-i poolt mõjutatud riikide valitsustele kaasa hulga sotsiaalseid probleeme. Kuznets väitis, et tekkinud probleemid laheneksid jätkuva kasvu tingimustes, aga Piketty näitas, et algne uuring põhines erandlikul perioodil Ameerika Ühendriikide ajaloos, mis jättis suures osas arvestamata kahe maailmasõja olukorda muutva mõju, ning kui aegridu pikendati, ilmnes hoopis vastupidine tendents.¹⁵ Saez, Zucman ja Lindert on näidanud, et Piketty järeldused kehtivad hoolimata üksikutest andmetöötlusel tehtud vigadest.¹⁶

Richard C. Crook on uurinud Elevandiluuranniku siseriiklikke poliitilisi võrgustikke, liidrite keskendumist ja valitsuse toetust kakaokasvatavate ja administratsioonist sõltuvate ettevõtjate seas.¹⁷ Crook toob esile Elevandiluuranniku suutlikkust autokraatlikust valitsusstiilist hoolimata olla edukas oma poliitikate rakendamisel, erinevalt enamikust teistest sarnastest Aafrika riikidest, juhtides tähelepanu tugeva ja hästi haritud ametkonna rollile.¹⁸ Ametkonna vähendamine oli aga IMF-i programmi üks eesmärkidest, kuna suuremahulist bürokraatiat ja nendega seotud ärihuve peeti majandusarengut takistavaks teguriks.¹⁹ Samas oli lojaalne ametkond just presidendipartei võimupüramiidi üheks aluseks. Crook toob esile ka Elevandiluuranniku absoluutse sõltumise presidendist, mis peale 1985. aasta valimisi tõi kaasa ka pideva otsuste venimise tervislikel ja Houphouet-Boignyst sõltuvatel isiklikel põhjustel.

Jeanne Maddox Toungara on uurinud Houphouet-Boigny elukäiku ja rolli Elevandiluuranniku strateegilistes valikutes, võrrelnud teda teiste Aafrika pikaageste valitsejatega ja traditsioonilise Akani hõimupealiku rolliga, selgitades nõnda laialdase opositsiooni puudumist Houphouet-Boigny eluajal.²⁰ Toungara tõstab ka esile, et isegi

¹⁵ Piketty, T (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, lk 26

¹⁶ Saez, E. ja Zucman, G (2014), *Wealth inequality in the United States since 1913*, lk 1

¹⁷ Crook, R. C. (1989), *Patrimonialism, Administrative Effectiveness and Economic Development in Côte d'Ivoire*, *African Affairs*, Vol. 88, Nr 351, lk 206

¹⁸ Crook, R. C. (1989), *Patrimonialism, Administrative Effectiveness and Economic Development in Côte d'Ivoire*, *African Affairs*, Vol. 88, Nr 351, lk 208

¹⁹ Crook, R. C. (1990), *Politics, the Cocoa Crisis, and Administration in Cote d'Ivoire*, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 28, Nr 4, lk 666

²⁰ Toungara, J. M (1990), "The Apotheosis of Cote d'Ivoire's Nana Houphouet-Boigny", *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 28, Nr 1, lk 23

poliitikud, kes sattusid peale presidendi võimupositsiooni õõnestamist vangi, said hiljem armu ja tõusid isegi olulistele ministrikohtadele, seostades seda otseselt Akani kultuuripärandi mõjuga.²¹ Akani demokraatlik traditsioon ei ole kindlasti Aafrikas ainulaadne, Botswana kgotla (kohus / koosoleku korraldamise viis) näitel on püütud omistada neile isegi vanima demokraatia tiitlit. Toungara kritiseerib Crooki, et riigi suutlikkus poliitika rakendamisel ei seleta, miks Elevandiluurannik suutis välismaal õppinuid tagasi meelitada paternalistlikust valitsusstiilist hoolimata, aga Guinea, Libeeria või Nigeeria polnud nõnda edukad, pidades erinevust otseselt kohaliku traditsiooni, sh armuandmise positiivseks kaasnähuks.²²

Marcel Fafchamps on tegelenud usalduse olulisuse küsimusega tehingute eduka läbiviimise juures ja toonud tõestuseks eri Aafrika piirkondade kaupmeeste hoiakuid, mis väidavad, et krediidi saamiseks kulub keskmiselt 6–12 edukalt sooritatud kokkulepet.²³ Ühtlasi on ta ka koondanud ülevaate erinevatest meetoditest informaalse majanduse negatiivse poolega hakkama saamiseks, kui lepingupartner petab. Teades, et suuremas osas Aafrikas on probleeme inimestevaheliste tehingute usaldusega,²⁴ kusjuures kohtud ei olnud erinevatel põhjustel lahenduseks, muutub arusaadavaks kohvi ja kakao kokkuostu ja ekspordiga tegeleva riikliku stabilisatsioonifondi Caistab (La Caisse de stabilisation et de soutien des prix des productions agricoles) loomine. Valitsus kindlustas olulises valdkonnas riske ja reguleeris usalduse taseme kõrgemaks, kuna valitsust on raskem petta ja eirata kui kaaskodanikku ja kakaokasvatuse domineerimine eksporditavate kaupade hulgas sundis rahavoo kindlustamiseks valitsust niikuinii sellega tegelema.

Jeffrey Herbst on uurinud migratsiooni mõju riigi ülesehitamisele ja protestide tekkele, väljendades seisukohta, et kuna Aafrika riigid otsustasid koloniaalpiire mitte muuta, võtsid nad endalt võimaluse areneda, öeldes, et ilma riikidevahelise sõjata pole kontrolli rahvastiku ja

²¹ Toungara, J.M (1990) "The Apotheosis of Cote d'Ivoire's Nana Houphouet-Boigny", *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 28, Nr 1, lk 31

²² Samas, lk 34

²³ Easterly, W (2006), "The white man's burden", lk 83

²⁴ Easterly, W (2006), "The white man's burden", lk 82

liikumiste üle ega kaasnevat riigiehitusprotsessi.²⁵ Herbst koos Engelbertiga on öelnud ka, et kui rahvusvahelist migratsiooni on kergem kontrollida kui riigisisest ja suur osa Aafrikas aset leidvatest konfliktidest on nn asunike ja kohalike vahel, siis oleks mõistlikum tunnustada ametlikult toimiva võimuga piirkondi nagu Somaalimaa ja “võtta tagasi” tunnustus riikidelt nagu Kongo Demokraatlik Vabariik ja Sudaan, mis ei suuda oma alasid kontrollida.²⁶

Elliott P. Skinner on leidnud, et Lääne-Aafrika ühiskondades on alati olnud “võõraste” kogukondi, kuid koloniaalperioodil migreerunud tegid seda eurooplastega kokku leppides ja mitte kohalike võimudega, mistõttu omasid suhetes viimastega palju vabadust, erinevalt varasematest rändajatest.²⁷

Robert H. Bates on näidanud, et Aafrika eliit surub võimalusel pigem talupojad vaesusse, kui riskib ja talub linnaelanike viha toiduhinna kasvu tõttu, kui need oleks tegelike turuhindade lähedal. Kui varem võisid talupojad lahkuda ja uue põllumaa mujal leida, siis rahvastiku kasvu tõttu oli see märgatavalt vähem tõenäolisem. Jäi veel tagasipöördumine vaid oma tarbeks kasvatatava ja loodava juurde, kuid ka see valik kaotas “konkurentsivõimekust”.²⁸

Albert O. Hirschman arvab, et kui lahkumine pole võimalik ja oma seisukohta ei saa probleemideta kuuldavale tuua, siis ei saa võim oma kodanike rahulolematuse põhjuse ja ulatuse kohta teada saada.²⁹ Seetõttu võib olla näiteks raha ülehinnatud (siit vajadus hilisemaks devalveerimiseks) või teatud (maa)varad hinnatud ebamõistlikult, mis vaesustavad rahvast. IMF pidas üheks oma rolliks kahjuliku majaduspoliitika kohta info jagamist, mis täidaks esialgu sama funktsiooni nagu allasurutud oma rahva arvamus. Aafrika riigid võisid küll sisemiselt tugevamad olla, kui opositsiooni vaigistasid, aga kaotasid nii teadlikkuses.

²⁵ Herbst, J, (1990), “War and the State in Africa”, International Security, Vol. 14, Nr. 4, lk 118

²⁶ Green, E, (2010) “The Political Demography of Conflict in Modern Africa”, lk 24

²⁷ Herbst, J. (1990) Migration, the Politics of Protest, and State Consolidation in Africa, African Affairs, Vol. 89, lk 187

²⁸ Herbst, J. (1990) Migration, the Politics of Protest, and State consolidation in Africa, African Affairs, Vol. 89, lk 194

²⁹ Albert, O. Hirschman (1978) Exit, Voice and the State, World politics, nr 31, lk 90

Padraig Carmody on uurinud alternatiive struktuurse kohandamise programmile. Ta leidis, et erinevates Aafrika riikides leidub produktiivseid praktikaid erinevalt üldlevinud ettekujutusest. Toetudes Brautigamile (1994), väidab Carmody, et Nigeeria laiendatud perekonnasidemed vähendavad tehingukulusid, ja Shultzi (1964) järgi olevat talupojad vastuvõtlikud hinnamuutustele ja teistele stiimulitele.³⁰ Ta väidab ka, et kuigi Aafrika riigid ei suuda “valitseda turgu”, nagu Wade seda mõistab, võivad nad olla võimelised juhtima hindu sotsiaalselt kasulikus suunas.³¹ Carmody on ka leidnud, et rahvusvahelised rahaturud on kiired karistama “halba poliitikat”, nagu finantssektori reformimist läbi kõrgemate intresside ja/või laenude väljastamise karmistamise. Seetõttu ei saa Aafrika riigid enam kasutada välislaene tööstuse arendamiseks viisil, nagu näiteks Korea seda omal ajal tegi. Toetudes Hübneri 1991. aasta uurimusele, väidab ta ka, et minimaalselt peab iseseisva kapitalistliku majanduse arendamiseks kontrollima vähemalt osaliselt raha vahetuskurssi ja mahtu.³² Carmody oli mu enda jaoks üks huvitavamaid uurijaid, kuna suutis tuua struktuurse kohandamise programmi nõrkused välja paljude väikeste detailide kaudu.

1. ÜLEVAADE LÄÄNE-AAFRIKA PIIRKONNAST

Lääne-Aafrika on piirkond, kus asub 16 riiki³³ ja tänapäeval elab seal umbes 340 miljonit elanikku, kellest pooled elavad Nigeerias (174 miljonit). 1973. aastal olid need arvud umbes 120 ja 60 miljonit. Elevandiluurannikul (kaardil punase piirjoonega väljatoodud osa joonisel 1), millele see töö keskendub, elas 1975. aastal 6,7 miljonit. 1980. aastaks oli rahvaarv

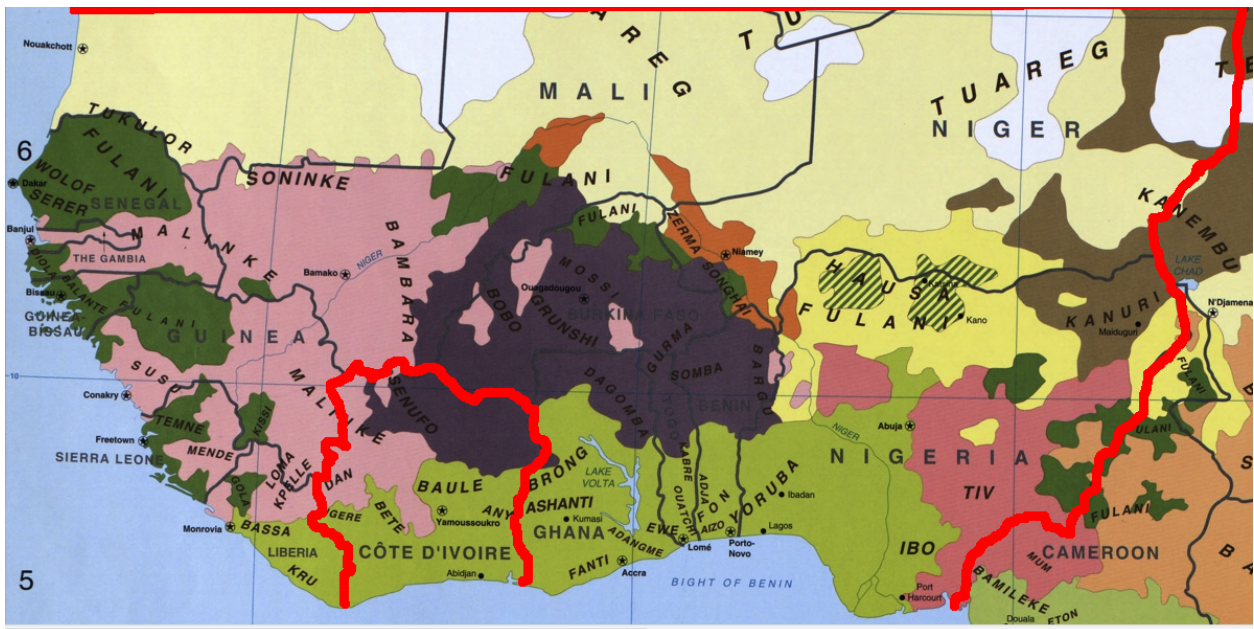
³⁰ Carmody P, (1998) Constructing Alternatives to Structural Adjustment in Africa, Review of African Political Economy, lk 12

³¹ Carmody P, (1998) Constructing Alternatives to Structural Adjustment in Africa, Review of African Political Economy, lk 36

³² Carmody P, (1998) Constructing Alternatives to Structural Adjustment in Africa, Review of African Political Economy, lk 38

³³ Benin, Burkina Faso, Roheneemesaared, Gambia, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Elevandiluurannik, Liberia, Mali, Mauritaania, Niger, Nigeeria, Senegal, Sierra Leone, Togo

kasvanud 8,3 miljonini ja täna elab seal 22,4 miljonit inimest.

Joonis 1. Elevandiluurannik ja Lääne-Aafrika piirkond. (Allikas: Library of Congress Geography and Map Division, autori täiendusega)

Elevandiluuranniku elanikud jagunevad keele põhjal kolmeks suuremaks rühmaks, millest atlantiline regioon jaguneb veel omakorda kaheks suuremaks rühmaks:

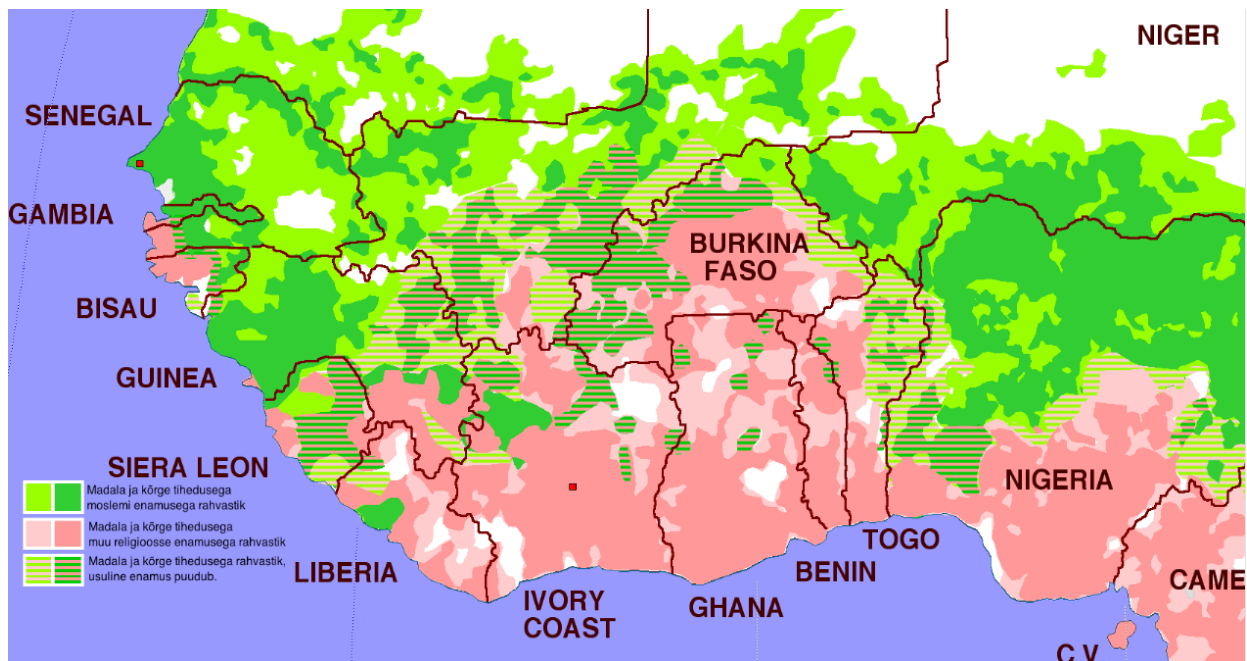
- kagus paiknevad kvaa keeli rääkivad baule, akanid ja anjid, keda seob naabermaa Ghanaga ühine Ashanti kuningriigi minevik;
- edelas elavad kruu keeli rääkivad beted ja veed;
- loodes asuvad mandingo gruppi kuuluvad malinked ja djulad;
- kirdes elavad senufo keelkonda kuuluvad senufod ja tšebaarad.³⁴

Kaks kolmandikku Elevandiluuranniku inimestest elab lõunas, kolmandik põhjas. Kõigis neis keelkondades on väljaspool Elevandiluuranniku piire palju rohkem rääkijaid, millest tuleneb ka surve riigi valitsejatele arvestada naabritega. Suurimaks linnaks on rannikul paiknev Abidjan, kus 2011 elas üle 3,6 miljoni inimese, lähikonnaga kokku üle 5 miljoni.

³⁴ 1988. aasta USA Kongressi Raamatukogu Elevandiluuranniku uuring.
[http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+ci0048\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+ci0048))

Teiseks suuremaks keskuseks on riigi keskpunktist pisut põhja ja ida suunas paiknev Boauké, milles endas koos lähikonnaga 1,2 miljonit (2011). Ametlikus pealinnas Yamoussoukros elas 242 000 inimest ja peale Daloa (215 000) ja San Pedro (196 000) on ülejäänud keskused on väiksemad.

CIA Factbooki järgi olid 2008. aastal Elevandiluuranniku elanikest 38,6% moslemid, 32,8% kristlased, kohalikke pärimusi järgis 11,9% ja mittereligioossed olid 16,7%. Rannikul on valdavalt kristlased, keskel traditsioonilised usundid ja põhjas moslemid.

Joonis 2. Religioosne kuuluvus Lääne-Aafrika rahvaste hulgas. (Allikas: M. Izady 2011, autori tõlkega)

Kui 1950. aastatel olid Aafrika ja Lõuna-Aasia riigid suhteliselt samal arengutasemel, esimesed ehk kohati isegi paremal järjel, siis alates 1970. aastatest hakkas see muutuma. Oluline on mõista siinkohal ka Lääne-Aafrika riikide iseärasusi, mis võisid sellele protsessile kaasa aidata.

1. Taustsüsteemist tulenevad iseärasused:

- Geograafilised omapärad – Lääne-Aafrikas puuduvad madalad ja kergesti ületatavad mered, nagu Läänemeri või Vahemeri, mis võimaldaks mugavalt eri maid ühendada. Jõestikud on üksteisest eraldatud ning merelaevadega läbitamatud ja seetõttu oli 1960. aastatel keskmine maksumus transporditonni kohta kaks kuni kolm korda suurem³⁵ kui sarnasel arengutasemel Aasia riikides. Niger kui piirkonna üks suuremaid jõgesid on keskjooksul laevatatav vaid peale vihma perioodi ja kannab vaid kümnendiku Niiluse, mis võrreldava pikkusega, setetest – tänu ülemjooksu maapinna koostisele. Seetõttu pole Nigeril nagu ka paljudel teistel kohalikel jõgedel suuri niisutatavaid lamme.
- Mullastik kipub kliimast tingituna olema mikritoitainevaene³⁶ ja seetõttu ei suudetud vaid põllumajandusega suurtel aladel tihedat rahvastikku üleval pidada. Alumiiniumi sagedase rohkuse tõttu mullastikus on see ka paljudele taimedele mürgine, mis vähendab farmerite võimalusi mitmekesisuse abil toiduga seotud riske hajutada.
- Demograafilised omapärad – rahvastiku hõre paiknemine – toob kaasa taristuprobleemid ja infrastruktuuri suured ülalpidamiskulud. Koloniaalajastul eelisarendati pigem rannikupiirkondi, millel oli parem ühendus emamaaga, mistõttu on regioonidevahelised ühendused halvad.³⁷ Suurte ülalpidamiskulude tõttu olid ka kolooniate territooriumid suured (Euroopaga võrreldes on Aafrika kaks ja pool korda suurem, aga riikide üldarv on sarnane).
- Lingivistilised omapärad – hõredast asustusest tekkinud suur etniline ja keeleline mitmekesisus, mis omakorda takistab ühist tegutsemist.
- Mullastiku vähene viljakus tõi kaasa kogukondlikud maakasutusviisid. Kuna maad oli palju, siis oli levinud ka pidev liikumine peale mulla ärakurnamist. Talunikud ei suuda tänapäevalgi osta ega toota ise piisavalt väetist, et samu põlde järjepidevalt harida.³⁸ Ka

³⁵Jeffrey D. Sachs, John W. McArthur, Guido Schmidt-Traub, Margaret Kruk, Chandrika Bahadur, Michael Faye ja Gordon McCord, (2004) Ending Africa's Poverty Trap, Brookings Papers on Economic Activity, lk 132

³⁶Jalloh, A, Rhodes, E.R, Kollo, I, Roy-Macauley, H, ja Sereme P. (2011), Nature and management of the soils in West and Central Africa, lk 23

³⁷Jeffrey D. Sachs, John W. McArthur, Guido Schmidt-Traub, Margaret Kruk, Chandrika Bahadur, Michael Faye ja Gordon McCord, (2004), Ending Africa's Poverty Trap, Brookings Papers on Economic Activity, lk 182

³⁸Jeffrey D. Sachs, John W. McArthur, Guido Schmidt-Traub, Margaret Kruk, Chandrika Bahadur, Michael Faye ja Gordon McCord, (2004) Ending Africa's Poverty Trap, Brookings Papers on Economic Activity, lk 133

on Elevandiluurannikule olulise kakaokasvatuse jaoks agronoomiliselt mõistlik rajada iga 25 aasta tagant maharaiutud metsa asemele pigem uus istandus, kui vanale asukohale uued puud istutada. Siin on oma osa ka kakaopuuga kaasnevate haiguste ja parasiitide levikul.

- Tööjõu suhteline olulisus maaga võrreldes tähendas, et enamasti puudus maa eraomand, küll aga oli väga detailselt reguleeritud abiellumine ja karjaomand kui tööjõu kontrolli ja tulemuse vahendid.³⁹
- Kultuurilised omapärad – maa eraomandi puudumine ja kogukondlik maakasutus andis võimu kohalikele vanematele, kellele toetus ka koloniaalsüsteem. Toetuse säilitamiseks piirasid eurooplased regioonidevahelist liikumist ja kuulutasid teatud alad kindlatele hõimudele kuuluvaks. See tõi kaasa probleemid iseseisvumisel, kui kogukondlik maa kuulutati riigi omaks ja riik lasi “võõrastel” liikuda sinna, kus maad oli inimese kohta veel rohkem.⁴⁰
- Hinnalistest maavaradest saadav tulu madala rahvastikutihedusega piirkonnas võimaldab valitsusel kohaliku rahva tahtega mitte arvestada, edendades oligarhiat ja klannikultuuri.
- Ravimite levik ja imikuhoolduse paranemine tõi kaasa kõrge iibe, mis erinevalt Lõuna-Aasiast ei ole ka pidurdunud, kuna haridustase on jätkuvalt madal, eriti naiste hulgas. Demograafiline üleminek on teises faasis. 1988. aastal oli noorte naiste (15–24) kirjaoskus Elevandiluurannikul 37,85%, 2010. aastal 61,85%.⁴¹
- AIDS, malaaria ja teised haigused, millest esimese levik on viimase kahe aastakümnega omandanud kohati epideemia mõõtmed ning surunud ka saavutatud arengu taganema.
- Detsentraliseeritud riiklik struktuur survestab riike riigieelarve täitmisel kasutama tollitariife, kuna import/eksport peavad läbima üksikuid piiripunkte ja neid on suhteliselt lihtsam kontrollida kui võimekat administratiivstruktuuri üles ehitada. Keskmise Aafrika riigi eelarve tuleb umbes 20,5% osas tollimaksudest, mis toob kaasa musta turu,

³⁹ Green, E, (2010), The Political Demography of Conflict in Modern Africa, lk 4

⁴⁰ Herbst, J. (1990), Migration, the Politics of Protest, and State Consolidation in Africa African Affairs, Vol. 89, Nr. 355. lk 202

⁴¹ UNESCO Institute for Statistics, <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=166>

smugeldamise ja korruptsiooni, rääkimata laiemast kahjust majandusele.⁴²

- Kolonisatsiooni pärandina puudus ühine Elevandiluuranniku identiteet. President Houphouët-Boigny hakkas valitsemisaja lõpul rahvus- (ja mitte hõimu/usu-) põhisemat poliitikat ajama, aga identiteedimurrangu tõi tema valitud järglane Bédié lõunapoolseid Elevandiluuranniklasi eelistava *ivoirité* poliitikaga, mis viis kodusõadeni.⁴³
- Viimase, aga sugugi mitte vähemolulisena, ühise identiteedi puudumise tõttu, kuid rahvusvahelise õiguse poolt peale surutud piiride muutumatuse tingimustes vaatas kaardil iseseisvumisel vastu hoopis teistsugune olukord kui tegelikkuses – uued riigid tegelikult ei kontrollinud oma territooriumi.⁴⁴ Kontroll oli muidu olnud tunnustuse eelduseks, aga oleks võinud viia siin sõdade ja lääneriikide süüle suunatud tähelepanuni.

2. Poliitilised ja majanduslikud iseärasused

Enamik Lääne-Aafrika riike on iseseisvumis järel üle elanud riigipöördekatseid. Elevandiluurannik on siinkohal üks erandeid, kus esimene katse oli alles 1999. aastal ning sellele järgnes kaks kodusõda. Käsitletava perioodi jooksul 1973–1984 oli võimul Félix Houphouët-Boigny (kokku võimul 1960–1993), kes aitas muu hulgas kaasa riigipöördekatsetele naaberriikide juhtide vastu, näiteks Kwame Nkrumah (1966, edukas)⁴⁵ ja Mathieu Kérékou vastu (1977, ebaõnnestus). Siseriiklikult oli tänu 1977. aastani tõusvate kohvi ja kakaohindadele olukord rahulikum, viies vaid 1964. aastal Beninist pärit võõrtööliste ja 1968. aastal Ghana kalurite väljasaatmiseni.⁴⁶ Uuesti kerkis poliitiline rahulolematuse 1980. aastate teisel poolel majandusliku olukorra halvenemise tõttu.⁴⁷

⁴² Herbst, J. (1990), War and the State in Africa, International Security, Vol. 14, Nr. 4, lk 127

⁴³ Tonah, S. (2003), Integration or Exclusion of Fulbe Pastoralists in West Africa: A Comparative Analysis of Interethnic Relations, State and Local Policies in Ghana and Côte d'Ivoire, The Journal of Modern African Studies, Vol. 41, Nr. 1, lk 106

⁴⁴ Alesina, A, Easterly, W ja Matuszeski, (2006), Artificial states, NBER Working Paper Series, lk 7

⁴⁵ Kasuka, B, (2011), African Leaders, lk 59

⁴⁶ Yaro, J. (2007), Migration in West Africa: Patterns, Issues and Challenges Centre for Migration Studies, lk 12

⁴⁷ Mingst, K, A, (1988) The Ivory Coast at the Semi-Periphery of the World-Economy International Studies Quarterly, Vol. 32, Nr. 3, lk 267

Elevandiluurannikul oli Lääne-Aafrika prantsuskeelsete riikide iseseisvumisel mõnevõrra eriline positsioon, sest Houphouët-Boigny jätkas tugevate sidemete kultiveerimist Prantsusmaaga, mis hõlmas ka Prantsuse sõdurite kohalolekut Abidjanis.⁴⁸ Teine erinevus oli Houphouët-Boigny väga tähelepanelik sisepoliitika, mis kindlustas nii kristlaste kui ka moslemite toetuse, väiksematest hõimugruppidest rääkimata – kõik said midagi ja eksinutele andestati. Houphouët-Boigny esialgne võimubaas oli põhiliselt tema enda animistlikke/kristlikke hõimukaaslasti ühendav farmerite võrgustik. Üks tema võimu sambaid oli ka näiteks Gagnoa piirkonna sufi õpetaja ja farmeri järgi nimetatud yacoubistid, kes moslemi kogukonna kõneisikutena aitasid presidenti ja parteid ning said mitteametlikke teeneid vastu.⁴⁹ Houphouët-Boigny oli selliste võrgustike keskpunkt ja tasakaalustaja ning tema lahkudes lagunes süsteem peagi.⁵⁰

Elevandiluurannik oli alates iseseisvumisest üheparteiiriik, kus kõik valimistel osalejad olid Elevandiluuranniku Demokraatliku Partei liikmed (*Parti démocratique de la Côte d'Ivoire*, edaspidi PDCI), kuigi põhiseadus küll lubas teisi parteisid. Veelgi enam – kuni 1980. aasta lõpuni soovis administratsioon, et ka kõik täiskasvanud kodanikud oleks PDCI liikmed. Esimesed vabad valimised, kus osales mitu parteid, toimusid alles 1990. aastal peale põhiseadusparandusi.⁵¹ Enne iseseisvumist olid 1957. aastal viimased konkurentsiga valimised, kus PDCI sai 89% häältest.⁵² Tuleb küll märkida, et 1980-ndate algusest toimusid parteisisesed aktiivsed valimised, mis lahendasid mõneti legitiimsusprobleeme.⁵³

Elevandiluurannikut eristas ülejäänud Aafrika riikidest ka väiksem ebavõrdsuse tase,(

⁴⁸ Stone, R. W. (2004), The Political Economy of IMF Lending in Africa The American Political Science Review, Vol. 98, Nr. 4, lk 580

⁴⁹ Hanretta, S (2008), 'To Never Shed Blood': Yacouba Sylla, Félix Houphouët-Boigny and Islamic Modernization in Côte D'Ivoire, The Journal of African History, Vol. 49, Nr. 2, lk. 282

⁵⁰ Crook, R. C. (1989), Patrimonialism, Administrative Effectiveness and Economic Development in Côte d'Ivoire, African Affairs, Vol. 88, Nr. 351, lk. 222

⁵¹ Decalo, S (1992), The Process, Prospects and Constraints of Democratization in Africa, African Affairs, Vol. 91, Nr. 362, lk 24

⁵² Coleman, J. S. ja Rosberg C. G. (1964), Political Parties and National Integration in Tropical Africa, lk 65

⁵³ Crook, R. C. (1989), Patrimonialism, Administrative Effectiveness and Economic Development in Côte d'Ivoire, African Affairs, Vol. 88, Nr. 351, lk. 213

mõõdetud siin Gini koefitsendiga) linnaelanike ja maaelanike vahel, nagu on näha joonisel 3. Tulude jaotust kui koefitsent on kuni 0.35 loetakse suhteliselt võrdseks, ka lääneriikide vastav number on enamvähem selles vahemikus.

GINI COEFFICIENTS OF RURAL AND URBAN INCOME DISTRIBUTION

Country, year	Gini Coefficient	
	Rural	Urban
Africa		
Botswana, 1974/75 ^a	.52	-
Burkina, 1978	.25	-
Ivory Coast, 1985	.32-.38 ^b	.36-.41 ^b
Kenya, 1976	.39	.62
Lesotho, 1974	.35	.50
Nigeria, 1974	.35 ^c	.60
Senegal, 1970	.30	.40 ^d
Sierra Leone, 1975	.32 ^c	.60
Sudan, 1968	.34	.41
Tanzania, 1969 ^a	.30	.33
Uganda, 1970	.27	.40
Zambia, 1974/75 ^a	.47	.48
Population-weighted average	.34	.52
(Simple, unweighted average)	(.35)	(.43)

Joonis 3.

Lääne-Aafrika riikide majandus tugines enamasti monokultuuride kasvatamisele ja maavarade ekspordile. Erandiks on Nigeeria, kes saab arvestatava osa tulust naftamüügist. Elevandiluuranniku territooriumil on ka vähesel määral naftat puuritud, kuid ainsana on just neil kogu piirkonna jaoks oluline rafineerimistehas. Félix Houphouët-Boigny laiendas ja mitmekesistas Elevandiluuranniku majandust oma võimu kolme kümnendi jooksul, püüdes suurendada lisaväärtuse loomist riigis ja harida rahvast väetiste ja efektiivsemate tehnikate osas. Põhiliseks suunaks oli Elevandiluuranniku metsade majanduslik kasutuselevõtt nii otsese materjalina kui ka metsakultuuride (kohvi, kakao, palmiõli, kummipuu) kasvatamisega ja imporditavaid kaupu (puuvill, suhkur) asendava tööstuse rajamine.⁵⁴ 1960. aastal moodustasid kohvi ja kakao Elevandiluuranniku ekspordituludest 70%, 1968. aastal aga juba vaid 55%, mis oli metsatööstuse arendamise tulemus. Põllumajanduse arendamine osutus üksikute eranditega

⁵⁴ Crook, R. C. (1989), Patrimonialism, Administrative Effectiveness and Economic Development in Côte d'Ivoire, African Affairs, Vol. 88, Nr. 351, lk. 209

(suhkur) edukaks, asenduskaupade puhul ei olnud aga sellist edu.^{55 56}

Probleemiks oli eelnenud aastakümnetepikkune kohaliku taristu ja tööstuse alafinantseerimine, kuna prantslastest ja ingllastest valitsejad panustasid peamiselt oma impeeriumi vajadustesse ning huvitusid eelkõige eksporditavatest kaupadest. Ka välismaalaste tööstuskapitali mahtu peale iseseisvumist on hinnatud Aafrikas suuremaks kui 40–50%⁵⁷. Talunikud said Elevandiluurannikul keskmiselt oma toodangu eest vaid pool maailmaturu hinnast ja buumiaegadel (1976–79) kolmandiku, see samas on põllumajanduse ekspordist sõltuvavate (Aafrika) riikide puhul tavaline. Ülejääk suunati arendatavatesse majandusharudesse, nii otsese riikliku ettevõtmise kui stardiabi/tööstustoetusena. Presidendi jaoks oli oluline hoida majanduse arendamise ajal tööhõivet, kuna see tagas tema kõrge populaarsuse. Nii välistas ta potentsiaalseid ohte režiimile opositsiooni poolt. Viimane oli küll üldiselt nõrk, väljendudes enamasti üksikutes tudengite streikides.⁵⁸

Elevandiluuranniku populatsioon kasvas kiiresti – 1960. aastal oli elanikke umbes 3.6 miljonit, 1987. aastal pisut alla 11 miljoni. Kaheksakümnendate lõpuks oli ka vaba maa nii sise- kui välisrände tõttu otsakorral, mistõttu tõusis seni väga madal linnastumisprotsent Aasiaga võrreldavaks (Elevandiluurannikul 1950. aastal 10%⁵⁹, 2000. aastal 55%⁶⁰) Ülejäänud Mustast Mandrist eristumisele aitasid tugevalt kaasa kakaokasvatuse ja selle tulust tõusnud põhiliselt linnadesse koondunud sisetarbimine. Jedwab hindab näiteks lõunaprovintside linnastumise selgitusena Elevandiluurannikus 50.6% juhtudel kakaokasvatust.⁶¹ Kakao ja kohvikasvatusele Elevandiluurannikul pani alguse Prantsuse koloniaalvõim 20 sajandi alguses.

⁵⁵ Crook, R. C. (1989), *Patrimonialism, Administrative Effectiveness and Economic Development in Côte d'Ivoire*, *African Affairs*, Vol. 88, Nr. 351, lk. 208

⁵⁶ O'Connor, M. (1972), *Guinea and the Ivory Coast-Contrasts in Economic Development*, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 10, Nr. 3, lk 415

⁵⁷ Piketty, T (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, lk 68-69

⁵⁸ Chappell, D, A. (1989), *The Nation as Frontier: Ethnicity and Clientelism in Ivorian History*, *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 22, Nr. 4, lk. 689

⁵⁹ Jedwab, R, (2010), "Why Is African Urbanization Different? Evidence from Resource Exports in Ghana and Ivory Coast", lk 2

⁶⁰ Jedwab, R, (2011), "Urbanization With Growth in Africa: On Cocoa and Cities in Ivory Coast and Ghana", lk 2

⁶¹ Jedwab, R, (2011), "Urbanization With Growth in Africa: On Cocoa and Cities in Ivory Coast and Ghana", lk 5

2. AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE ROLL NAFTAKRIISIDES

2.1. Kriisi proloog Ameerika Ühendriikides

Et mõista, kust hakkas veerema lumepall, mis pani Kolmanda Maailma riigid 1970. ja 1980. aastatel raha laenama, IMF-i poole pöörduma ja “lahendusena” drastilisi otsuseid tegema, tuleb minna Aafrikast korra kaugemale.

Kui Ameerika Ühendriikides jõudis 1970. aasta inflatsioon 5,84% tasemele, siis tundus selle määr ameeriklastele eelnevate aastakümnete tavapärase 2-3% asemel liiga kõrge. See omakorda survestas riigi presidenti midagi tegema. Nixon püüdis esialgu inflatsiooni langetamiseks samme astuda, kuid tal oli värskest meelest, et 1960. aasta valimistel oli just sarnane võitlus Eisenhoweri valitsuses kaasa toonud valimiste-eelse töökohtade kaotuse, mis Nixoni hinnangul andis võidu Kennedyle. Töötus tõusis 1970. aasta jooksul 3,4 protsendilt 5,9-le ja Vietnami sõja vastaste meeleavalduste tõttu langes sõda pooldavate ameeriklaste osakaal maikuuks alla 28%⁶², mille järel loobuti antud küsitluse läbiviimisest. See survestas presidenti veelgi.

Dollari katteks ei piisanud olemasolevatest kullavarudest, kulla hind maailmaturul oli tõusnud kõrgemale kui dollariga seotud väärtus ja Prantsusmaa⁶³ ning osalt ka teised riigid kasutasid seda ära, püüdes oma valuutareserve vahetada dollarite vastu. Naftat müüdi suurel määral vaid dollarite eest, seega dollari kate paistis siiski rohkemas kui vaid USA valitsuse lubaduses.

1971. aastal 15. augustil **kaotas** USA president Nixon **dollari kullastandardi** ja pani

⁶² Lunch, W. ja Sperlich, P. (1979), American Public Opinion and the War in Vietnam, The Western Political Quarterly. lk. 25

⁶³ Copeland, L. (2005), Exchange Rates and International Finance (4th ed.) lk. 17.

aluse süsteemile, kus enamikku maailma valuutareservidest hakati hoidma kulla asemel dollarites. Otsust lükkas tagant Triffini dilemma – kui riigi valuuta on maailma reservvaluuta, siis see tähendab, et raha on vaja printida rohkem kui kodumaisteks vajadusteks ja see peab liikuma riigist välja ehk ilmneb sunnitud kaubavahetuse puudujääk.

Kullastandardist loobumine tõi kaasa dollari kursi kiire languse teiste arenenud maade valuutade suhtes. Eelnevate kümnendite jooksul oli see tänu Bretton Woodsi süsteemile stabiilne olnud, kuid kuna USA valitsus ei soovinud sõjakulutuste tõttu tasakaalust väljas olevat eelarvet tasakaalu viia, siis prinditi ainuüksi 1971. aasta jooksul dollareid juurde 10% eelneva aastaga võrreldes⁶⁴ ning see oli omakorda üheks 70. aastate kõrge inflatsiooni põhjuseks.

1970. aastate alguse mõtlemine USAs tugines suuresti Suure Depressiooni kogemusele, et pigem inflatsioon kui suurenev tööpuudus. Alles järgneva kümnendi jooksul märgati, et pidev kõrge inflatsioon muudab inimeste käitumist, pannes vaba raha omavad inimesed ennustama järgnevate aastate inflatsiooni⁶⁵ ning suurendades spekulatiivset vabade vahendite paigutamist kinnisvarasse või mujale, selleks et säästa raha ja omandada midagi püsivat.⁶⁶

2.2. Muutused ülemaailmsel naftaturul

Ameerika Ühendriigid olid aastaid Lähis-Ida rahuprotsessi aeglustanud ja toetanud Israeli asunikepoliitikat palestiinlaste/araablaste vastu⁶⁷, kui 1973. aastal otsustati lõpuks asuda iisraellasi avalikult toetama. Alates Yom Kippuri sõja teisest nädalast varustati Israeli kõige sõjaliselt vajalikuga⁶⁸. Seda nähti jõulise vastusena Egiptust ja Süüriat toetavale Nõukogude Liidule.

⁶⁴ Frum, D. (2000), *How We Got Here: The '70s*. New York, New York: Basic Books. lk. 296.

⁶⁵ Bradford De Long, J. (1995), *America's Only Peacetime Inflation: The 1970s*, lk. 35

⁶⁶ Strunk, N. ja Case, F. (1988), *Where deregulation went wrong: a look at the causes behind savings and loan failures in the 1980s*. Chicago: United States League of Savings Institutions. lk. 15-16

⁶⁷ Vanetik, B ja Shalom, Z, (2011), "The White House Middle East Policy in 1973 as a Catalyst for the Outbreak of the Yom Kippur War". *Israel Studies*, 16(1), lk 53.

⁶⁸ Stephens, E. (2008), "Caught on the hop: The Yom Kippur War." *History Today*, 58(10), lk 48.

Lähis-Ida naftavarude valitsejad ja OPEC-i liikmed kuulutasid Ameerika Ühendriikide USA-le 17. oktoobril naftaembargo, tuues põhjuseks toetuse Iisraelile. Sellega ei ühinenud OPEC-i liige Venetsueela, küll aga liitus OPEC-i väline Iraan. Embargo väljakuulutamise hetkeks läks Yom Kippuri sõda araabia poolele juba halvasti.⁶⁹ Hiljem laiendati embargot ka Hollandile, kes toetas Iisraeli. Kuigi sõda kestis vaid 20 päeva, siis embargo lõppes alles 5 kuu pärast, järkjärguliste lõdvendustega.

Kui seni oli 34% USA-le vajaminevast toornaftast imporditud OPEC-i kontrolli all olevatest riikidest, siis kriisi lõppedes oli see langenud pea nullini ja nafta barrelihind maailmaturul neljakordistunud. OPEC-i müügihind, mis oli aastaga kasvanud 370%, oli aga tuntavalt madalam, kui näiteks Iraani ja Nigeeria poolt oksjonitel mahamüüdud nafta.⁷⁰ Naftaembargost põhjustatud kõrgetest naftahindadest tulenevat kahju pidi kogu järgneva kümnendi jooksul kandma aga lisaks Lääneriikidele ka arenev maailm, nende seas Lääne-Aafrika riigid.

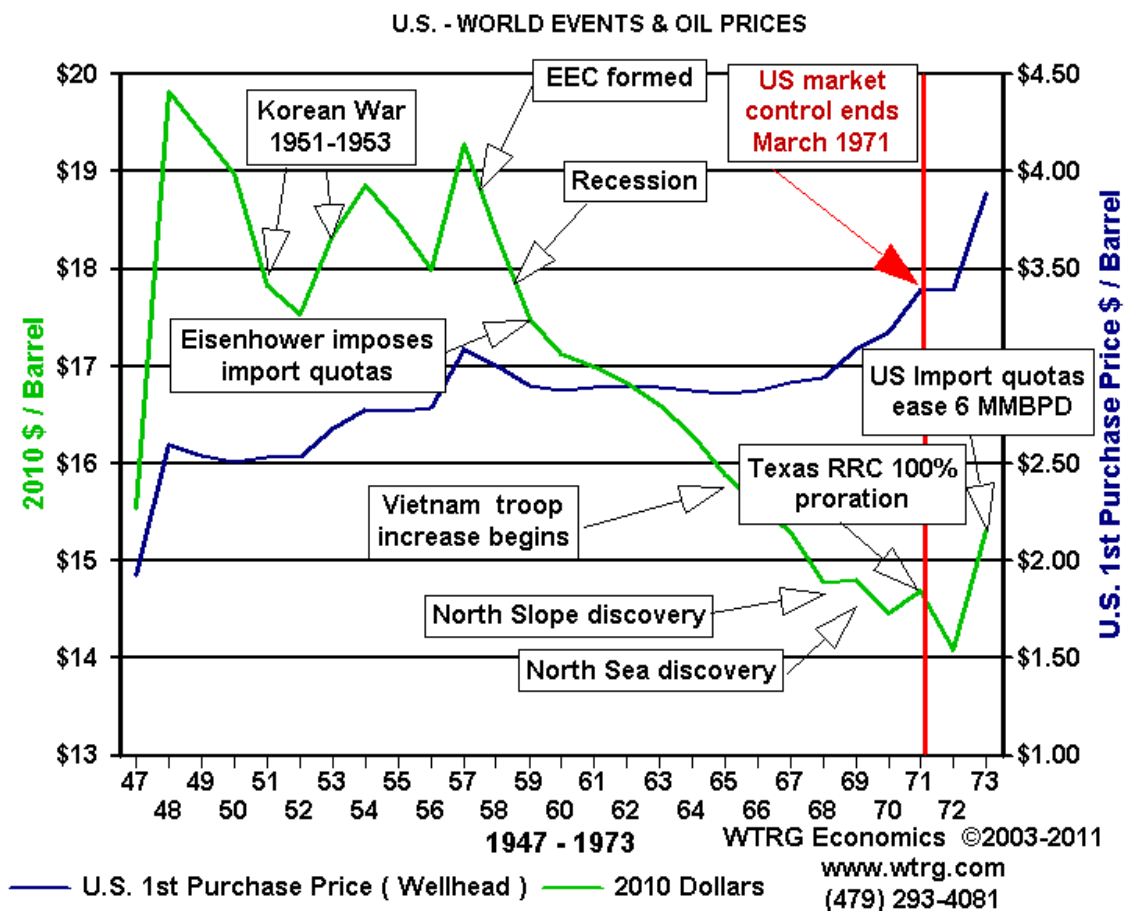
Saudi Araabia oli sõjale eelnenud aastate vältel püüdnud mõjutada Ameerika Ühendriike Iisraeli toetavast poliitikast loobuma. Kuningas Faisal oli lubanud ka Egiptuse valitsejale Sadatile, kes soovis Siinai taasühendamist oma riigiga, et aitab teda selle juures⁷¹. Siseriiklikult oli saudi valitsus jagunenud nafta kui relva kasutamise pooldajateks ja vastasteks. Esimesi toetasid äärmuslikud jõud Liibüas (Gaddafi) ja Iraagis (Hussein), teised juhtisid tähelepanu eelnevate sõdade ajal väljakuulutatud ja ebaõnnestunud embargodele, mis ei olnud täitnud oma eesmärki ehk toonud muutust sõja käigus ega peatanud lääneriikide abil Iisraelile. Naftaembargo pooldajad aga tõid esile, et üks väheseid riike, kellel oli 1973. aastaks potentsiaali oma tootmist suurendada oli Saudi Araabia. Varasematel aastatel oli vaba tootmisvõimsust ka teistel riikidel.

⁶⁹ Sharadran, B. (1986). *Middle East Oil Crisis, since 1973*, lk 47.

⁷⁰ Stork, J. (Nov. 1974), Oil and the International Crisis, *ERIP Reports*, lk 8

⁷¹ Stork, J. (Nov. 1974), Oil and the International Crisis, *ERIP Reports*, lk 6

Naftašokk tabas Lääne-Aafrika riikide valitsejaid ootamatult. Eelnevalt oli piisanud kütusekulude katmisel tavapärasest eelarvest, aga 6 kuu jooksul 4 korda tõusnud kütusehindade juures ei tulnud enam oma käsutuses olevate vahenditega toime. Kui vaadata maailma vabaturu igakuiste hindade keskmist, siis oli olukord tegelikult isegi hullem, sest USA kaitses turgu hinnakontrolli kehtestamise abil. Kuni 1970. aastani oli naftabarreli keskmine hind USA-s olnud kolme dollari ringis. Inflatsiooni arvestades toimus aga tegelikult pidev hinnalangus, nagu näha alljärgneval joonisel 4⁷².

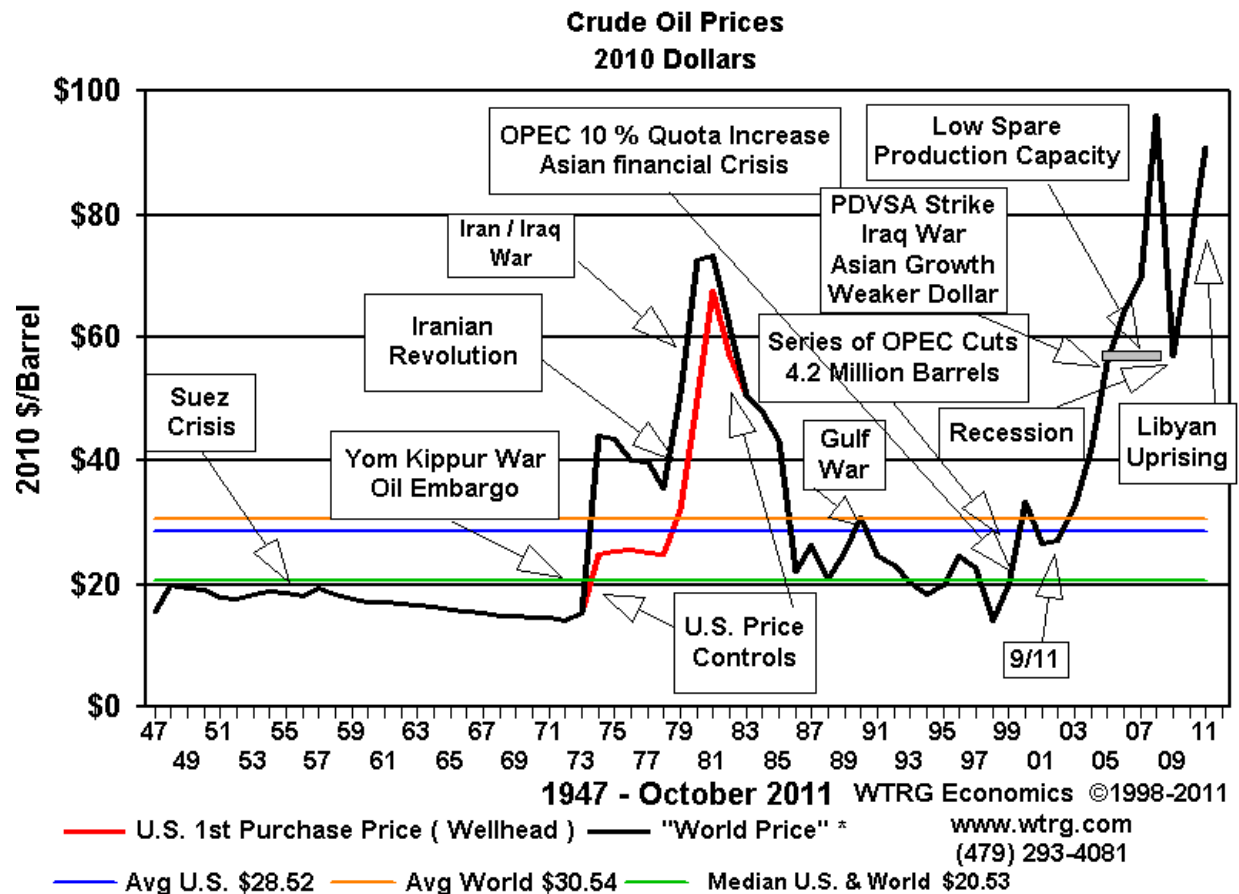

Joonis 4. Naftahinnad USA-s ja maailmas toimunud sündmuste valguses 1947–1973.

Et vähendada sõltuvust naftat eksportivatest riikidest, lõi Ameerika riigisekretär Henry Kissinger 1975. aastal anti-OPEC-i ehk IEA (*International Energy Agency*), mis hakkas

⁷² WTRG Economicsi koostatud kaart, mis näitab nafta hindu 2010. aasta dollaritesse arvestatult.

tegelema tarbijate jõu ühtlustamisega ja naftariikide tarnekatkestuste mõju vähendamisega. IEA roll oli vähendada võimalikku ohtu naftatarnete katkemisel (siit näiteks 90 päeva varu hoidmise soovitus), prognoosida võimalikke tulevikutarneid (sõltumatu varude hindamine), vähendada energiakulu, suurendada energiaimpordi stabiilsust ja soodustada taastuv-, tuuma- ja teiste energialiikide kasutuselevõttu ning aidata maailma riike läbinägelikuma energiapoliitika kujundamisel.

Joonis 5. Naftahinnad maailmas toimunud sündmuste valguses 1947–2011.

Ühendades kogu arenenud maailma, aitas IEA ka vähendada ohtu, et ühe kindla riigi vastu saaks kasutada naftaembargot kui poliitilise survestimise vahendit. IEA programm õnnestus aga nende enda tegevusest hoolimata. Järgmise lõigu sündmuste tulemusena toimus teine hinnašokk ja rahvusvaheline üldsus mõistis, et naftale lootma jäädes kindlat tulevikku ei ole.

2.3. 1979. aasta naftakriis

1979. aastal toimus Iraanis revolutsioon, šahh põgenes, Khomeini ja tema peaminister Bazargan võtsid riigi üle ja Iraani naftatoodang kukkus 6 miljonilt barrelilt 1 miljonile, millest enamik kulus kodumaise tarbimise rahuldamiseks. Khomeini režiim hukkas paar tuhat endist šahhi toetajat ja propageeris regiooni šiiitide seas üleüldist revolutsiooni, “vabanemaks” sunniitidest šaikide või erandina Iraagi puhul, vasakpoolse baathismi võimu alt. Iraanlased lubasid toetada islamistlikke vabariike. Septembriks 1980 oli mullade režiim hakanud 85 kindralit, saatnud erru enamiku kindralleitnante ja -majoreid ning üle 12 000 ohvitseri, tehes nõnda lõpu armee poolt kujutatavale ohule revolutsiooni tagasi pöörata.⁷³

Saddam Hussein palvele lõpetada šiiitide ülestõusule õhutamine vastas Khomeini eitavalt. Peale väidetavat atendaadikatset välisminister Azizile šiiitidega asustatud Lõuna-Iraagi territooriumil süüdistas Iraak Iraani kallaletungis. 1975. aasta Algiersi leping, mis oli lahendanud eelnevad omavahelised territoriaalseid vaidlused, kuulutati rahvusvaheliste seaduste vastaselt kehtetuks. Kuna Iraak soovis enda valdusse haarata araablastega asustatud naftarikast Khuzestani ja peamist naftatranspordiks (Iraaniga ühiselt) kasutatavat veeteed, tungis ta Iraanile kallale.

Iraagi-Iraani sõda kestis kokku 8 aastat ja algas Iraagile edukalt. USA-lt saadi toetust relvade ja abistavate operatsioonide näol, aga iraaklased olid võimetud hakkama saama Iraani maastiku raskuse ja territooriumi suurusega. Ei suudetud hävitada Iraani õhuväge, mis saavutas ajapikku ülekaalu ning sundis Iraagi mõne aasta jooksul enamikult vallutatud territooriumilt taanduma. Iraanlased suutsid suurte inimkaotuste hinnaga oma territooriumi tagasi võita ja isegi sõja Iraagi aladele viia, kuid otsustavat läbimurret ei suutnud ka nemad teha.

Sõda jäi patiseisu, mille lahendas alles USA poolt ÜRO julgeolekunõukogu kaudu

⁷³ Karsh, E. (2002), *The Iran-Iraq War 1980-1988*, lk 19

vahendatud resolutsioon, mis põhimõtteliselt taastas sõjaeelse olukorra. Kogu intsidendis hukkus üle poole miljoni inimese, peamiselt iraanlased, ning kogu maailma majandus kannatas naftatootmise languse tõttu.

2.4. Volckeri poliitika

Enne Iraani-Iraagi sõda olid teisel pool ookeani doominokividena liikuma hakanud uued probleemid. 1973. aasta naftaembargost alates oli inflatsioon USA-s kõrge ning see nõudis tõsisemaid vastumeetmeid, kuid antud vajadust teadvustati ameeriklaste poolt alles 70. aastate lõpus. Olukorda raskendas valitsuse poliitika, mis püüdis maailma dollarivajadust rahuldada, suutmata seetõttu samal ajal lahendada kasvavat tööpuudust ega vähendada jõuliselt eelarvedefitsiiti.

Sellises olukorras sai 1979. aastal Föderaalreservi etteotsa Paul Volcker. Tal oli plaan tõsta jõuliselt baasintresse, et tuua inflatsioon alla 4%. Kõikude usalduse taastamiseks väljendas ta end selgelt, olles valmis vajadusel veelgi kaugemale minema. Selle üheks tulemuseks oli dollarites laenanud Kolmanda Maailma riikide laenumaksete kuni kolmekordne tõus. Ameerika inflatsioon, mis vahepeal oli kasvanud kuni 13,5 protsendini⁷⁴, aga seevastu taandus. Volckeri poliitika ning selle tõttu välja antud kindla intressiga kinnisvaralaenuid tõid järgneval kümnendil kaasa ka laenuühisuste ja pankade kriisi⁷⁵, kes neid hüpoteeke rahastanud olid, ja viisid kaudselt Volckeri enda eemaldamiseni pankade juhtide rahulolematuse tõttu.

Teine probleem pankade jaoks oli Ladina-Ameerika ja Kolmanda Maailma maksejõuetus, mis algas 12. augustil 1982, kui Mehhiko tunnistas oma maksejõuetust. Oktoobriks 1983 oli makseprobleeme tunnistanud ja ajatanud ümber laenugraafikuid 27 riiki. Nassim Nicholas Taleb väidab, et kui arvestada kaotused kokku, siis kaotasid Ameerika pangad

⁷⁴ United States Department of Labor, Bureau of Labor Statistics, Table Containing History of CPI-U U.S. <ftp://ftp.bls.gov/pub/special.requests/cpi/cpiiai.txt>

⁷⁵ Strunk, N. ja Case, F. (1988). *Where deregulation went wrong: a look at the causes behind savings and loan failures in the 1980s*. Chicago: United States League of Savings Institutions. lk. 15-16

peaaegu sama palju, kui olid kogu Ameerika panganduse ajaloo jooksul kasumit teeninud. Tema hinnangul viis sündmusteni riskide ja nende võimaliku mõju vale hindamine.⁷⁶

Volckeri poliitikaga kaasnenud odava krediidi kokkukuivamine tekitas kerge majandussurutise USA-s ja Euroopas. Tööpuudus suurenes 2 protsendipunkti võrra, kuid alus edaspidiseks stabiilseks majanduskasvuks oli loodud, kusjuures rahvusvaheline finantsvahendus muutus nüüdsest märgatavalt tulusamaks. Vähenenud tarbimine arenenud riikides ja suurenev pakkumine arenevates maades löid ka põllumajandustoodangu maailmaturu hinnad tugevalt alla. Kohvi ja kakaoubade hinnad kukkusid järgneva aasta jooksul kuni kaks korda. Osaliselt oli hinnalangus seotud ka dollari tugevnemisega teiste valuutade suhtes, kuna enamikku tarbekaupu nagu eelmainitud kohvi ja kakao müüakse dollarite eest, mistõttu teiste valuutade ostujõud kahanes dollari suhtes. 1981. aastal oli inglise nael väärt umbes 2,4 dollarit, 1985. aastal poole vähem, umbes 1,2 dollarit. Samas suurusjärgus ja suunas muutused leidsid aset ka Prantsuse frangi, Saksa marga jt suhtes dollariga.⁷⁷ Tuleb meeles pidada, et Elevandiluurannikul kehtiv CFA frank oli seotud Prantsuse frangiga suhtes 50 : 1 kuni aastani 1994 ja osales nii dollari vastu nõrgenemises.

Paralleelselt toimunud Iraani-Iraagi sõda vähendas nafta pakkumist, kergitas lisaks barreli hinda ning Aafrika ja ülejäänud Kolmanda Maailma riigid, mis olid sõltuvuses nii odavast naftast kui ka kõrgetest põllumajandustoodangu hindadest, sattusid ootamatult keset tormi, mida kirjeldab täpsemalt järgmine peatükk.

⁷⁶ Taleb, N, N (2007), *The Black Swan*, lk 64

⁷⁷ Keskpankade ametlikud kursid läbi <http://fxtop.com/>

3. ELEVANDILUURANNIK NAFTAKRIISIS

3.1. Probleemid põllumajanduses

1970. aastal oli Elevandiluuranniku valitsus kinnitanud viisaastakuplaani, millega näitas oma soovi suuremal määral kontrollida riigi põllumajandussektorit ja majandust üldiselt. Põllumajandus andis 1965. aastal 75% eksporditulust, kuid 1975. aastaks oli see suhtarv langenud 20%-ni, tänu teiste sektorite jõulisele kasvule.⁷⁸ Elevandiluuranniku SKP majandussektorite lõikes on ära toodud tabelis 1, kust on näha teiste sektorite proportsionaalselt suurem kasv võrreldes põllumajandusega.

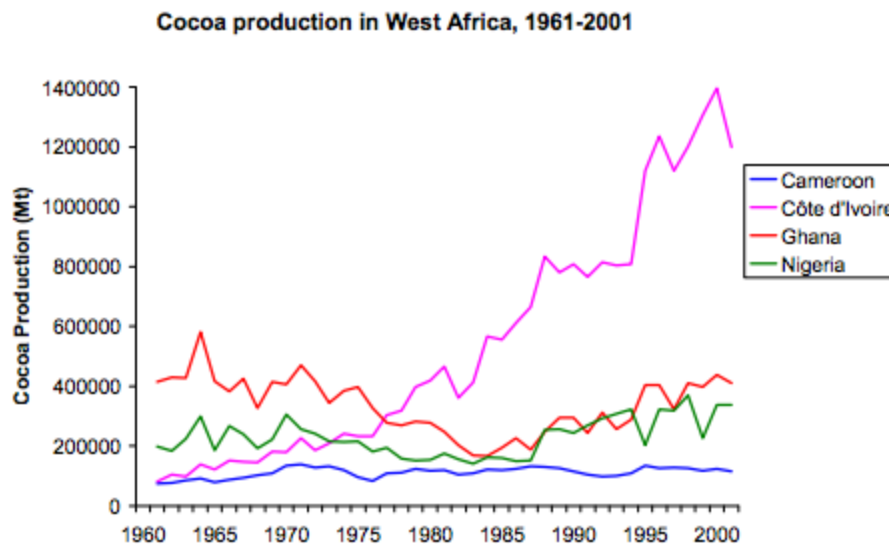
Tabel 1. Elevandiluuranniku SKP 1965-84 sektorite lõikes (miljardites CFA frankides, 1984. aasta tasemele ümberarvestatuna)⁷⁹

Sektor	1965	1970	1975	1980	1983	1984
Põllumajandus	485.6	605	680.1	856.3	767.1	767.9
Tööstus	104.8	204.9	287.5	511.5	493.0	374.1
Teenused	257.3	409.1	844.2	1050.0	1062.1	1013.9

Kohvi, kakao ja puidu müük, mis moodustas põllumajanduse eksporditulust peaaegu 50%, kasvas 1965. ja 1980. aasta vahel keskmiselt 7% aastas, kusjuures kohvi tootmine oli Elevandiluurannikul püsinud enamvähem sarnastes piirides, kuid kakao tootmine on kasvanud, nagu näha all olevalt jooniselt 7.

⁷⁸ Robert E. Handloff, (1988), *Ivory Coast: A Country Study*, lk 95.

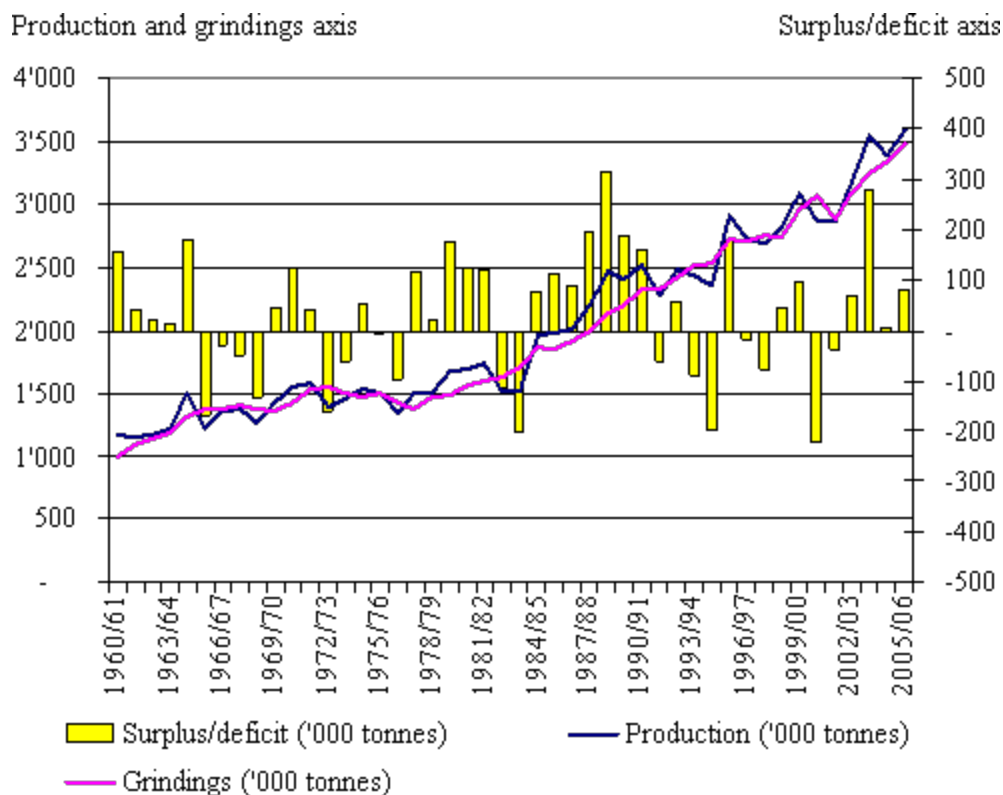
⁷⁹ Tabeli andmed on pärit Maailmapanga väljaantud 1988. *World Debt Tables*, "Country Tables"-st, läbi USA Kongressi Raamatukogu Elevandiluuranniku uuringu(Country Study).

Joonis 7. Kakao tootmine Lääne-Aafrikas aastatel 1961-2001 (Allikas: FAO Statistical Databases)

Elevandiluuranniku kakaotööstus põhines väiketootjatel, kellel oli kohustus müüa oma toodang riiklikule monopolile CSSPPA(Caistab), kes hooaja alguses andis teada kokkuostuhinna. Selline süsteem oleks pidanud tasandama kõikuvaid maailmaturu hindu ja soodustama põllumajanduse arengut läbi erinevate toetusskeemide, aga nagu näitas Deaton oma 1992. aasta uurimuses⁸⁰, siis kestavad langused enamasti kauem kui lühiajalised tõusud. See tähendab, et nende ajal kogutud raha lõppedes peab riik puudujäägi katma ja kui ta on juba eelnevalt osa raha reservist ära kulutanud või ise palju laenanud, ei ole see võimalik. Lisaks eeldab see korralikku piirikontrolli, et kakaokasvatajad ei müüks toodangut mujal või ei imporditaks kakaoubes salakaubana. Joonisel 8 on näha kakaoubade nõudluse ja pakkumise vahe koos tootmise ja jahvatamisvõimsusega.

⁸⁰ McIntire, J. ja Varangis, P. (1998), Reforming Côte d'Ivoire's Cocoa Marketing and Pricing System, Maailmapanga uuring

Joonis 8. Kakaoubade nõudluse ja pakkumise vahe koos jahvatamisvõimsusega (Allikas: UNCTAD ja ICO)

Peale 1976-77. aasta külmalainet Brasiilias, mis kahjustas tugevalt sealset kohvisaaki ja lõi maailmaturu hinnad lakke, saadi Elevandiluurannikul rekordkasumeid, mis investeeriti kiirelt riigiametite laiendamisse, ametnike palkamisse ja hulka kulukatesse ehitusobjektidesse. Raha selleks võeti CAISTABi hinnastabiliseerimisfondist⁸¹. Kohvi ja kakao ekspordihinnad kukkusid aga varsti tavapärasele tasemele, kuid kulutused importkaupadele ja kütusele tõusid järsult. Lähtuvalt riiklikust põllumajanduspoliitikast oldi headel aegadel talunikele makstud rahvusvahelistest hindadest madalamat, lubadusega, et halvematel aegadel makstakse ikka sama palju, isegi kui riik teenib müües kahjumit. Kahjuks aga investeeriti nende fondide kasum reservisoleku asemel kohe riiki, nii et kriisi saabudes tuli võtta laenu, et kohustusi talunike ees täita.

⁸¹ Cires, J.P.H. (1987), STABILIZATION AND ADJUSTMENT POLICIES AND PROGRAMMES COTE D'IVOIRE, country study

Teoreetiliselt oleks riikliku monopoli olemasolu võimaldanud ka toodangu vähendamist hinna alalhoidmise nimel, kuid nagu kohvi puhul ülemaailme killustatus on näidanud, kannavad sellistel puhkudel kulud toodangu vähendajad ja võimalikud tulud saavad endale nn streigimurdjad, keda on alati leidunud.⁸² Sarnaselt kohvitaimeid elavad ka kakaopuud aastakümneid, seetõttu pole kord istutatud kasvandusi kerge vähendada. Ka suurendamiseks peavad taimed kasvama ja küpsema, mis tähendab, et kõrged või madalad hinnad kestavad kauem kui ühe hooaja. Elevandiluuranniku pea monopoolne seisund kakaoturul oleks võimaldanud suuremal määral toodangut vähendada kui tegelikult tehti, aga viivituse põhjus oli lootus hinna nn normaliseerumisele ja eelmainitud taime elueaga seotud mured.

1980. aastate alguses tekkis Elevandiluurannikul ja Lääne-Aafrikas üldisemalt vaba maa defitsiit, mis tõi kaasa probleemid põllutöolistest migrantide (algul põhjapoolsete Elevandiluuranniku hõimude poolt, hiljem enamasti Burkina Fasost või Malist pärit immigrantide) ja kohalike vahel. Probleemid tekkisid ka seni vähe kakaotööstuses osalenud hõimude (*Bété*) ja “esimeste” tegutsejate (*Baoulé*) vahel. Maailmaturu hindade languse tõttu murdis riik ka lubadust ja kukkusid ka riiklikud kokkuostuhinnad. Talunikud olid sattunud korraga kahe tule alla. Seni oli toodangut suurendatud vihmametsade maharaiumise ja väärtuslikuma puidu ekspordi teel, aga nüüd oli parem osa maast hõivatud ja hindade languse tõttu investeringute võimekus madal. Lisaks sellele oli paljud farmid antud rendile selliste lepingutingimustega, et kakaopuude maharaiumine katkestas lepingu⁸³. See omakorda sundis rentnikke kasvanduste vananedes haiguste tõkestamisele vastu töötama, hoides alles haigeid puid. Nii vähenes toodang veelgi. 1990. aastaks oli inflatsiooni arvestades ühe tonni kakaoubade reaalkaotus langenud 1977-78. aasta omaga võrreldes 75%.

3.2. Laenamine IMF-ilt ja selle tagajärjed

⁸² Hallam, D. (2004), COMMODITY MARKET REVIEW 2003-2004, “Falling commodity prices and industry responses: some lessons from the International coffee crisis.” lk 9

⁸³ Ochiso, A. (2010), “Cocoa farmers refuse to destroy disease infected farms”, Ghana News Agency

1970. majanduspoliitika oli mõjutatud Keynesi poolt ja keskendus seega nõudluse kasvatamisele nii sisetarbimist kui ekspordi silmas pidades, kuid kui tööjõu produktiivsuse kasv kahanes, siis tõi see kaasa nii tööpuuduse kasvu kui inflatsiooni tõusu.⁸⁴ Elevandiluuranniku juhid püüdsid naftakriisi lahendada tavapärasel moel, võttes kulutuste katmiseks laenu. Eeldati, et põhiliste ekspordiartiklite turg taastub ja tekitab võimalus sealt laekuva kasumiga tasuda⁸⁵, seega nähti lahendusena struktuurse kohandamise laene Maailmapangalt (inglise keeles *Structural Adjustment Loan*, SAL). Laen ja sellega kaasnevad soovitusel oleks pidanud lisaks ajutisele leevendusele kaasa tooma ka majanduse mitmekesistumise. Kriisi süvenedes hakati viimase võimalusena laenama IMF-ilt. Eelneva kümnendi jooksul oli Lääne-Aafrika riikidele raha laenanud enamasti Maailmapank⁸⁶.

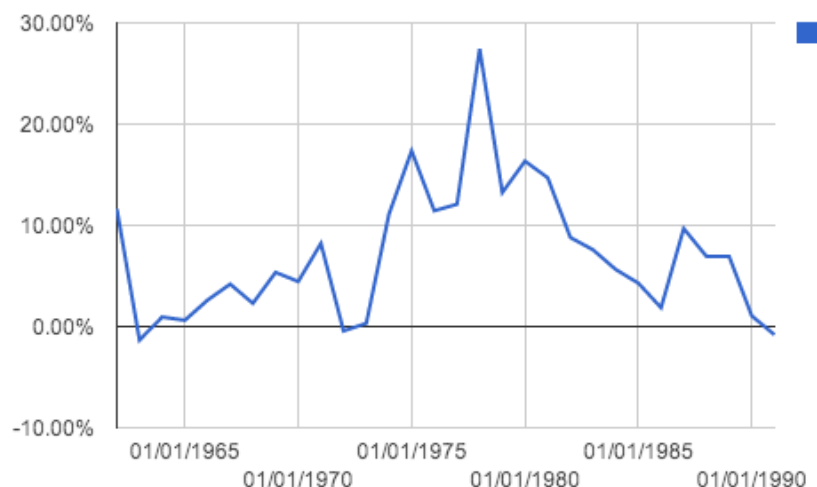
Maailmapanga laenud olid USA dollarites ja tundusid tol hetkel odavad, kuid kõikuv intress sisaldas endas riski, mida ei tajutud. Enesekindlus laenuvõtmisel oli kõrge, sest kakao ja kohvi hinnad olid just kõrged olnud ning sarnase olukorra tekkimist loodeti ka tulevikus. Lääne institutsioonide abiprogrammidest loodetud paranevad majandustulemused jäid aga saavutamata. Erinevates riikides toimus see erinevatel põhjustel, kuid enamasti ei suudetud tagada valitsuse kulude ja tulude tasakaalu, mistõttu tuli raha juurde trükkida. Inflatsioon ja tarbekaupade indeks olid Lääne-Aafrikas pidevalt rekordilistel kõrgustel, nt Ghanas 1977.

⁸⁴ Carmody, P. (1998), "Constructing Alternatives to Structural Adjustment in Africa", *Review of African Political Economy*, Vol. 25, Nr. 75, lk 27

⁸⁵ Wick, P ja Shaw, J. (1998), *Cato Journal*, Vol. 18, No. 1, "The Côte d'Ivoire's troubled economy : why World Bank intervention failed", lk 16.

⁸⁶ Gordon, D. (1969), "The World Bank: New Directions in Africa", *African Affairs*, Vol. 68, Nr. 272, lk 232-244

Joonis nr 6. Elevandiluuranniku inflatsioon

aastal üle 100% ja 1981. aastal 116,5%.⁸⁷

Antud numbrid on küll äärmused, aga näitavad halbade aastate tohutut mõju. Maailmapanga poolt korjatud Elevandiluuranniku andmed on näha juuresolevalt jooniselt. Finantsolukorra paranemisele ei aidanud kaasa see, et 1982. aastaks olid Lääne-Aafrika oluliste tuluallikate, kakao ja kohvi maailmataseme hinnad 1977. aasta tipptasemest üle kahe korra alla tulnud. Hinnanguline riiklik töötuse määr tõusis Elevandiluurannikul 1980ndate alguseks 9%-ni ja Abidjani ümbruses kõrgemalegi.⁸⁸

Maailmapanga ja IMF-i soovitatud reforme takistas ka asjaolu, et kohalik infrastruktuur ja siseriiklik finantssüsteem ei olnud piisavalt arenenud. Hiljem, kui kaitsev riiklik kakaomonopolihiht 1993. aastal IMF nõudmisel lõpuks kaotati, tabas talunikke tegelikult kahju. Farmerid ei olnud võimelised sageli ise oma toodangut linna transportima ega teadnud hetke maailmataseme hindu⁸⁹, mistõttu langesid kergelt kokkuostjate saagiks.

Laenud olid samuti enamasti lühiajalised (kuni 18 kuu pikkused) ja kui riik oli ületanud oma IMF-i kvoodist 25%, siis IMF võis lisada laenu andmiseks ka poliitilisi tingimusi, mis nende hinnangul tõstsid laenu tagasimaksete tõenäosust ja rahvusvahelise finantsolukorra

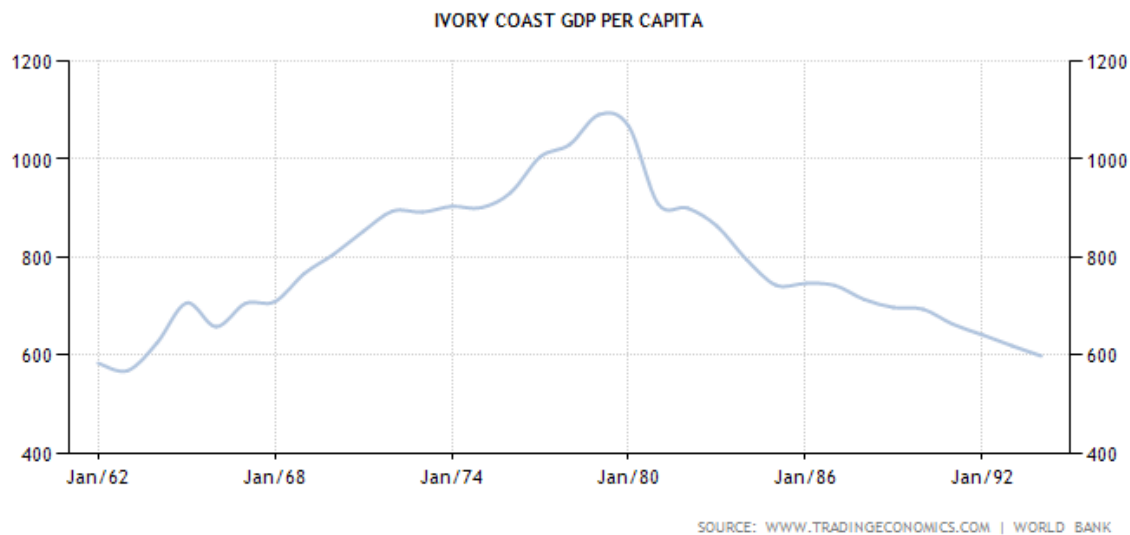
⁸⁷ IMF 2011 World Economic Outlook

⁸⁸ Cote D'Ivoire Labor Laws and Regulations Handbook, (2013), lk 63

⁸⁹ Stiglitz, J. (2002), *Globalization and Its Discontents*, lk 75

stabiilsust. Veel seitsmekümnendatel kaasnesid vaid 26% IMF laenudega olulised poliitilised tingimused, aga kaheksakümnendatel antud laenu Ladina-Ameerika ja Aafrika riikidele tõstsid tingimustega laenude osakaalu kahe kolmandikuni.⁹⁰

Laenu andjad Maailmapank ja teised finantsasutused tegelesid 1980ndate keskpaigani enamasti retoorikaga, kuna olid asutusesiseste vastuolude tõttu võimetud Elevandiluuranniku juhte oma majanduslikes nõudmistes veenma. Houphouët-Boigny valitsus vastas Maailmapanga nõudmistele kõnedega rahvuslikust uhkusest ja kolmandast maailmast, kus väidetavalt “Põhi” (IMF ja Maailmapank) peavad võitlust “Lõunaga” (Elevandiluurannik ja teised laenuvõtjatest riigid).⁹¹ 1986. aastaks olid naftahinnad jõudnud tagasi enamvähem endisele tasemele, aga Elevandiluuranniku sissetulekud ei olnud enam kaugeltki vastavad kulutustele. Vähenenud olid nii põllumajandustoodangu reaalhinnad kui ka suurenenud hüppeliselt nii laenumakseteks ja halduskuludeks kuluv raha, mistõttu kriisist väljumine muutus väga raskeks. Elevandiluuranniku SKP per capita on ära toodud joonisel 9.

Joonis 9. Elevandiluuranniku SKP per capita aastatel 1962-94 (Allikas: Maailmapank)

⁹⁰ Stone R, W. The Scope of IMF Conditionality. International Organization , Vol. 62, No. 4 lk. 591.

⁹¹ Wick, P ja Shaw, J. (1998), Cato Journal, Vol. 18, No. 1, “The Côte d'Ivoire's troubled economy : why World Bank intervention failed”, lk 16.

Tänu tihedatele suhetele nii Prantsusmaa kui ka IMF-i Aafrika sektsiooniga oli Elevandiluurannikul võimalik saada laenu ka peale üleelatud naftašokki ning laenuintresside järsku tõusu, mis korreleerusid kohvi ja kakao maailmaturu hindade langusega. IMF-i sisestes eriarvamustes teemal “riiklik lähenemine majandusele vs turgudele avatud liberaliseerimine” jäid liberaliseerimise pooldajad algul vaidluses alla ja saavutasid jõupositsiooni alles 1989.-90. aastaks, mil Elevandiluuranniku peaministriks määrati Alassane Ouattara, endine IMF Aafrika sektsiooni juht. Seetõttu ei toimunud väga suuri muudatusi Elevandiluuranniku poliitikas enne 1987. aastat, kui oldi sunnitud peatama oma hiiglasliku laenukoorma tagasimaksed, mis selleks hetkeks olid kasvanud kahe kolmandikuni riigi eelarvest ja pea 130%-ni SKP-st. 1993. aastaks, enne CFA devalveerimist, oli rahvuslik võlg kasvanud üle kahe korra SKPst, tänu kuuete järjepideva puudujäägiga eelarvele.⁹² Peale devalveerimist muutusid eksporditavad kaubad maailmale palju atraktiivsemaks ja majanduskasv suurenes hüppeliselt.

Allpool järgnevas tabelis 2 on võlgadega toimunu täpsemalt välja toodud. Juba 1981. aastal moodustasid võla tagasimaksed riigi eelarvest umbes miljardi, mis 1983. aastaks, mil esmakordselt vähendati eelarvet, olid kasvanud 31%-ni. 1984. aasta mais lepidi kokku esimeses võlgade restruktureerimises ja intresside edasilükkamises. Oluline sündmus seejuures on ka Plaza kokkulepe Ameerika Ühendriikides 1985. aasta septembris, mis langetas tugevalt dollari väärtust jeeni ja Lääne-Euroopa valuutade suhtes ja läbi seotuse Prantsuse frangiga tõstis ka CFA frangi hinda, mistõttu eksportkaubad nagu kakao ja kohv muutusid Ameerika firmade jaoks kallimaks ning seetõttu vähenes ka nõudlus.

Üks väheseid sellel perioodil kasvanud tuluallikaid oli Elevandiluurannikul asuv nafta rafineerimistehas ja selle toodang. Koos väikeste rannikumeres paiknevate puurkaevude tuluga oli see just 1982-87. aasta vahel valuutavarude täienduseks hädavajalik.

⁹² Cote D'Ivoire Foreign Policy and Government Guide, Volume 1, International Business Publications, lk 206

Tabel 2. Elevandiluuranniku maksebilanss ja võlad koos intressidega.⁹³

Maksebilanss, 1965-1984						
	1965	1970	1975	1980	1983	1984
Kaupade ja teenuste bilanss	61.2	96.5	5.6	- 570.3	60.4	755.9
Intressid, ülekanded ja teistesse riikidesse saadetav raha	- 52.3	-88.2	-324.1	-1262.3	-986.7	-891.8
Jooksevkonto tasakaal*	8.9	8.3	- 318.4	-1832.6	- 926.4	-135.9
Kapitalikonto bilanss (era ja avalik koos)	3.6	29.5	191.6	1020.9	392.6	269.1
Kogubilanss*	12.6	37.8	- 126.8	-811.7	-533.8	133.2
Koguvõlg ja intressid, 1970-1987						
(miljonites USA dollarites)						
	1970	1975	1980	1985	1986	1987
Pikaajalised laenud	266	1008	4742	8490	9733	11714
Lühiajalised laenud	pole teada	pole teada	1059	725	787	1265
IMF poolt antud võlg	0	13	0	622	623	576
Koguvõlg*	266	1021	5801	9837	11142	13555
Intressikulu	43	143	943	1235	1540	1477
*ümardatud						

Kokkuvõttes laenas Elevandiluurannik alates 70ndatest Maailmapangalt ja teistelt finantsasutustelt igal aastal, et rahastada oma arenguprojekte nagu kohvi- ja kakaoistanduste laiendamine või metsatööstuse väärindamine, aga ka selleks, et ehitada uus pealinn ja hüdroelektrijaamasid, ning nagu on tõestatud Ayithey ja teiste poolt, jäi arvestatav osa nendest

⁹³ Mõlema tabeli andmed on pärit Maailmapanga väljaantud 1988. *World Debt Tables*, "Country Tables"-st, läbi USA Kongressi Raamatukogu Elevandiluuranniku uuringu(Country Study).

laenudest ka valitseva eliidi enda tarbeks⁹⁴. 1981 ja 1983 aasta vahel toimunud muudatused majanduses puudutasid kõige karmimalt just Elevandiluuranniku immigrante teistest Aafrika riikidest, kelle osakaal majanduse kogutoodangust kahanes 22.5%.⁹⁵

Oma osa oli abi tingimustes. Prantsusmaa jagas oma rahvusvahelist abi läbi kahe institutsiooni. CCCE(Caisse Centrale de Coopération Économique) ja FAC (Fonds d'aide et de coopération) kaudu, millest esimene, CCCE jagas krediiti Prantsuse firmadele, kes võtsid ette arenguabi projekte, keskendudes eelkõige Prantsuse mõjusfääri “rikkamatele” osadele nagu Elevandiluurannik ja teine FAC, oli riiklik struktuur, mis hõlmas pea veerandi Prantsuse Koostööministeeriumist, mis tegeles Prantsuse Aafrika “perekonnaga”.⁹⁶ See kõik ei oleks nii märkimisväärne, kui Prantsuse firmade ja prantslaste õigused Lääne-Aafrikas ei oleks pea piiramatud, väljendudes pea 4000 riiklikult palgatud spetsialistis Elevandiluurannikul 1985 aastal, maksuvabas kapitali sisse- ja väljavoos, aga ka selle lõigu jaoks kõige olulisemas, et kontroll abiprojektide üle tähendas võimalusi suunata majanduslikku arengut ja soosida heatahtlikke ja mis kõige olulisem, ideoloogiliselt õiges leeris olevaid võõrustajaid. Parim näide selle kohta on naaberriigis Volta jõe ehitatud Akosombo hüdroelektrijaam, kus ehituseks vajaliku rahastuse ja hädavajalike alumiiniumitootjatele tuleku hinnaks oli ka lääneriikide püsiv mõju⁹⁷ muidu sotsialistlikku poliitikat soosinud Nkrumahle.

Üheks probleemseks kohaks oli ka ametnike ülemakstus võrreldes teiste samas arengujärgus riikidega, mille drastilisemaks näiteks on palgaerinevus ametliku ja mitteametliku sektori sama valdkonna palkade vahel kuni 60%.⁹⁸

1982. aastaks oli võtnud IMF-lt laenu 19 Aafrika riiki.⁹⁹ Tehniliselt andsid laenu läbi

⁹⁴ Wick, P ja Shaw, J. (1998), *Cato Journal*, Vol. 18, Nr. 1, “The Côte d'Ivoire's troubled economy : why World Bank intervention failed”, lk 12.

⁹⁵ Cires, J.P.H. (1987), *STABILIZATION AND ADJUSTMENT POLICIES AND PROGRAMMES COTE D'IVOIRE*, country study, lk 14.

⁹⁶ Sesay, A, (1986), *Africa and Europe: From Partition to Independence or Dependence?* lk 141

⁹⁷ Baah, A (2003) *History of African Development Initiatives* lk 3

⁹⁸ Rama, M. (2000), *Wage Misalignment in CFA Countries: Are Labor Market Policies to Blame?* lk 14

⁹⁹ Hodd, M. (1987), “Africa, the IMF and the World Bank”, *African Affairs* , Vol. 86, Nr 344, lk 331-342

IMF-i küll teised riigid, kuna IMF on struktuuri poolest sarnane riikide laenuühistule. Tegelikult aga suheldi laenu saamiseks ja poliitilise strateegia küsimustes enamasti IMF-i enda ametnikega, mitte riikidega. Doonorriikide sekkumist on pakutud ka IMF-i tegevuse vähese tulemuslikkuse üheks põhjuseks.¹⁰⁰

Hiljem kaotasid SAP-iga liitunud Elevandiluurannik ja Nigeeria riiklikud ekspordi hinnakontrolli nõukogud, näiteks Elevandiluuranniku kakaoubasid kokku ostnud *Caisse de Stabilisation* (reorganiseeriti 1981. ja 1986. aastal ja kaotati allasutus Hinnastabilisatsioonifond) ja Nigeeria Kakao Nõukogu (kaotati 1986. aastal). Nõnda kasvas talunike ebakindlus põllumajanduse eeldatava kasumlikkuse osas ja Nigeerias vähenes kakaotoodang peale SAP-iga liitumist.¹⁰¹ Põllumajanduspoliitika selline liberaliseerimine ei toonud kaasa loodetud suurenevaid investeeringuid põllumajandusse ja lühiajaliselt viis isegi tootmise madalamale tasemele. Allesjäänud SAP laenud tühistati lõpuks Multilateral Debt Relief Initiative raames 2006. aastal.¹⁰²

¹⁰⁰ Stone, R. (2004), "The Political Economy of IMF Lending in Africa" *American Political Science Review* Vol. 98, lk 577

¹⁰¹ Nkang, M jt, (2007), Investment in cocoa production in Nigeria, *Journal of Central European Agriculture* Vol 8

¹⁰² Easterly, W, (2007), The American Economic Review, *Was Development Assistance a Mistake?* vol 97, lk 328

KOKKUVÕTE

Kui keegi teeks siin töös kirjeldatud sündmustest filmi, siis võiks kirjeldada Elevandiluurannikuga toimunut kui perfektset tormi, kus siseriiklikud probleemid ja headest aastatest tulnud liigne enesekindlus kohtuvad järsku välkkiirelt muutunud rahvusvahelise majanduskliimaga. 1979. aasta naftakriisile järgnevate sündmustega olid seotud nii aafriklaste kui ka ameeriklaste, rääkimata araablastest. Ka seni lahendamata küsimused seoses koloniaalpärandiga ning looduslikud probleemid aitasid “tormile” kaasa. Kuid kahjuks ei valmistanud isegi eelnevalt kogetud 1973. aasta naftakriis riigijuhte järgnevateks sündmusteks piisavalt ette.

Yom Kippuri sõda ja Iraagi-Iraani sõda vähendasid mõlemad naftatootmist ja tõstsid naftahindu. Elevandiluurannik oli aga 1970. aastast saadik riiki välisraha toel arendanud ja ka siseriiklikult seotud hulga kohustustega, mis tähendasid eelarvepuudujäägi tingimustes vältimatuid laene. Naftakriisis oli USA sunnitud oma liigkõrge inflatsiooni tõttu tõstma intressimäärasid, mis omakorda võimendasid Kolmanda Maailma laenude kulu ja tõid kaasa majanduslanguse. Seetõttu langesid rahvusvahelised põllumajandustoodete hinnad ja niigi surve all olevate arenguriikide tulud kuivasid veel enam kokku. Elevandiluuranniku kehv majandusseis tõi esile koloniaalajastust ja kiire majanduskasvu ajast pärit sisemised lõhed ja sundis riigijuhte sotsiaalsele sidususele kulutama, suurendades võlakoormat veelgi. Oodatud ekspordikaupade hinnatõus osutus ajutiseks ja tegelik lahendus saabus alles devalveerimisega, mis taastas kaupade atraktiivsuse turu jaoks.

Raske on leida ka alternatiivseid tegutsemisviise Elevandiluuranniku juhtide jaoks. Teatavasti saabus esimene riigipööre seal alles 1999. aastal ja sellele järgnes kaks kodusõda. Nii halvad kui tagantjärele tehtud otsused hetkel ka ei paista, olid need siiski paremad kui potentsiaalne sõda. Varasem devalveerimine oleks suure tõenäosusega lõpetanud ka riigijuhtide

võimu ning viinud riigi poliitilise situatsiooni palju suurema ebastabiilsuseni. Üks põhjus, miks Elevandiluuranniku juhid võisid viivitada Prantsumaalt devalveerimise küsimisega, oli 1969 aasta Prantsuse devalveerimise mõju, mis Elevandiluurannikule tähendas kallimaid importe ja enamikule tööstistest langevat reaalsissetulekut.¹⁰³

Uuel aastatuhandel on lai grupp teadlasi ja poliitikat suunavaid inimesi nõustunud, et pole kindlat viisi arengu saavutamiseks. Isegi Maailmapank ütles 2005. aastal, et erinevad poliitikad võivad tuua sama tulemuse ja sama poliitika võib tuua erinevaid tulemusi, olenevalt kontekstist konkreetsel maal ja aluseks võetud kasvustrateegiatest.¹⁰⁴

Elevandiranniku kogemus näitab, et riskid tuleviku planeerimisel on enamasti palju suuremad, kui osatakse ennustada, ning et reservid peavad olema arvestatava mahuga. Sarnaselt Lääne-Aafrika riikidele on maailmas palju teisi riike, kes on laenanud oma võimete maksimumpiirini, kuid ei oma selliseid reserve ega ka võimalikke ohustsenaariumeid koos vastava tegevuskavaga. Teadaolevalt on Norra näiteks üks vähestest, kes suure osa oma naftatulust tuleviku tarbeks on reserveerinud ja investeerinud.

Keegi ei osanud ennustanud, et riik, mis alles eelneval kümnendil oli olnud teistele Lääne-Aafrikas musternäidiseks, läheb pankrotti. Seda sõltumata sellest, et aafriklastest juhtidel oli parim ligipääs kohalikele andmetele ning IMF ja Maailmapanga töötajad olid ulatuslikult uurinud, kuidas arenguriike aidata ja omanud kogemusi eelnevalt halvaks läinud laenudega. Olukorda ei suutnud päästa ka pettunud kriitikud, kes üksi institutsioonide vastu võitlema pidid, ega ka tavalised kodanikud, kes tagajärgi kõige valusamalt tundsid. Ainsaks lahenduseks oleks võib-olla olnud piisavate varude hoidmine ootamatu majanduslanguse puhuks, mida Elevandiluurannik aga ei teinud. Ülikiirelt kasvav majandus ja rahvastik oleks arvatavasti ka sellise fondi otstarbekuse kahtluse alla seadnud.

¹⁰³ Garrity, M.P (1972) The 1969 Franc Devaluation and the Ivory Coast Economy, *The Journal of Modern African Studies* Vol. 10, Nr. 4, lk 633

¹⁰⁴ Easterly, W, (2007), *The American Economic Review, Was Development Assistance a Mistake?* vol 97, lk 329

SUMMARY

Ivory Coast as an example of West African state in the oil crisis

Siim Tuisk

A stereotypic approach to Africa brings in mind pictures from an "uncivilized" region with economic, religious and ethnic problems that are compounded by illnesses and "bad geography". However, it is a little-known fact that in 1960 Senegal was richer than South Korea and the rising coffee and cocoa prices led to a number of major development projects in West Africa. Why was the future so different for these countries? This paper focuses on Ivory Coast as a good example of a West African country and provides an overview of its success before and troubles after the oil shock of 1979, listing the possible reasons why events happened the way they did in West Africa.

Côte d'Ivoire was one of the most stable and successful West African countries, but the former poster child nation of 60s and 70s had to endure a horrific economic slump and ended up suffering from a coup in 1999 and 2 civil wars after that. This paper describes the role of the World Bank, IMF and Federal Reserve in the events of 70s oil crises, and aims to follow the proverbial snowball from Yom Kippur war to the collapse of Côte d'Ivoire's economic miracle.

The paper is divided into three chapters. The first chapter intends to provide an overview of the historical background and the West African economic situation before the oil crisis, the second chapter describes the role of the United States and international wars during the oil crises, and the third tries to explain what happened after the oil crisis in West Africa, and more specifically in Côte d'Ivoire. IMF and World Bank studies and academic articles are the main resources for this research.

Both Yom Kippur and Iraq-Iran war reduced the oil production and raised oil prices. Cote d'Ivoire had developed since the 1970s with the support of foreign funds and had made a lot of internal commitments, which meant budget deficit and unavoidable loans in the changing situation. Meanwhile USA, which was going through the oil crisis had high inflation and had to raise interest rates to bring it under control. This in turn led to recession and amplified the cost of Third World loans. It also brought down the commodity prices which developing countries depended upon.

Bad economic situation in Cote d'Ivoire highlighted the social cost of rapid economic growth and also brought to light some unsolved problems of colonial times. The internal division forced the state to earmark money for social programs limiting the maneuvering space even more. Long expected rise of commodity prices turned out to be a mirage in the distance and the only real solution ended up being devaluation of CFA after a decade of economic experiments and mismanagement.

It's hard to find alternative scenarios for the leaders of Cote d'Ivoire. Evn though the comparisons with former growth spurts or with more well of African states look bad, they are still better than civil wars. One of the reasons why Houphouët-Boigny may have hesitated with asking for CFA franc devaluation could have been the history year 1969, when French devaluation ended up hurting the Ivorians with falling real wages and pricier imports.

In the new millennium wide group of functionaries and academics have agreed that there are no certain rules or policy suggestions which to offer. Even World Bank has agreed that same policies may bring different results in another country, because of local context may differ and timing window may be over.

Ivory Coast experiences show that the risks of planning are severely underestimated and even the best progress can be turned around if there are no reserves to fall back upon. Given high

population growth and the economic need for investment it is hard to see that such a fund could have stayed untouched and helpful when the crisis hit. Information about local conditions which was better than most of African states could depend on did not help either. To conclude, in the timeframe of 1973–1984 there probably was nothing that could have been done to avoid the oil crisis. Some routes to deal with issues could have helped to get out of it quicker but had serious obstacles either inside Cote d'Ivoire or on the international arena. The last remaining SAP loans were annulled in 2006.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Asiwaju, A. I. (1976), Migrations as Revolt: The Example of the Ivory Coast and the Upper Volta before 1945 *The Journal of African History*, Vol. 17, No. 4
- Auty, R.M. (2010), Elites, Rent-Cycling and Development: Adjustment to Land Scarcity in Mauritius, Kenya and Côte d'Ivoire, *Development Policy Review*, Vol. 28, No. 4.
- Bassett, T. J. (1988), The Development of Cotton in Northern Ivory Coast, 1910-1965, *The Journal of African History*, Vol. 29, No. 2
- Bassett, T. J. ja Watts, M. J. (1985), Crisis and Change in African Agriculture: A Comparative Study of the Ivory Coast and Nigeria, *African Studies Review*, Vol. 28, No. 4
- Bradford De Long, J. (1995), America's Only Peacetime Inflation: The 1970s
- Boone, C. (1995), The Social Origins of Ivorian Exceptionalism: Rural Society and State Formation *Comparative Politics*, Vol. 27, No. 4
- Chappell, D, A. (1989), The Nation as Frontier: Ethnicity and Clientelism in Ivorian History, *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 22, Nr. 4
- Carmody P, (1998) Constructing Alternatives to Structural Adjustment in Africa, *Review of African Political Economy*
- Copeland, L. (2005), Exchange Rates and International Finance.
- Cohen, J. ja Easterly, W. (2009), What works in Development
- Cohen, M. (1973), The Myth of the Expanding Centre - Politics in the Ivory Coast, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 11, No. 2
- Côte D'Ivoire - Selected Issues and Statistical Appendix, (1998), IMF
- Côte D'Ivoire Foreign Policy and Government Guide, Volume 1 (2007)
- Crook, R. C, (1989), Patrimonialism, Administrative Effectiveness and Economic Development in Côte d'Ivoire, *African Affairs*, Vol. 88, Nr 351
- Easterly, W. (2001), The elusive quest for growth
- Easterly, W. (2008), Reinventing Foreign Aid
- Easterly, W. (2009), Can the West Save Africa? *Journal of Economic Literature*, Vol. 47, No. 2
- Frum, D. (2000), How We Got Here: The '70s.

- Garrity, M.P (1972), The 1969 Franc Devaluation and the Ivory Coast Economy, *The Journal of Modern African Studies* Vol. 10, Nr. 4
- Gordon, D. (1969), "The World Bank: New Directions in Africa", *African Affairs* , Vol. 68, Nr. 272.
- Green, E. (2010), *The Political Demography of Conflict in Modern Africa*.
- Hallam, D. (2004), *COMMODITY MARKET REVIEW 2003-2004*, "Falling commodity prices and industry responses: some lessons from the International coffee crisis."
- Hecht, R. M. (1983), The Ivory Coast Economic 'Miracle': What Benefits for Peasant Farmers?, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 21, No. 1
- Herbst, J. (1990), Migration, the Politics of Protest, and State Consolidation in Africa *African Affairs*, Vol. 89, Nr. 355.
- Helleiner, G. K. (1983), The IMF and Africa in the 1980s, *Canadian Journal of African Studies / Revue Canadienne des Études Africaines*, Vol. 17, No. 1
- Hodd, M. (1987), "Africa, the IMF and the World Bank", *African Affairs* , Vol. 86, Nr 344.
- Hodder, R. (2000), *Development geography*.
- Jalloh, A, Rhodes, E.R, Kollo, I, Roy-Macauley, H, ja Sereme P. (2011), *Nature and management of the soils in West and Central Africa*.
- Jeffrey D. Sachs, John W. McArthur, Guido Schmidt-Traub, Margaret Kruk, Chandrika Bahadur, Faye, M ja McCord, G, (2004), *Ending Africa's Poverty Trap*, *Brookings Papers on Economic Activity*.
- Malan, B, B. (2013), *Volatility and stabilization of the price of coffee and cocoa in Côte d'Ivoire* Kapur, D, Lewis, J. P, Webb, R, C. *The World Bank: History*
- Karsh, E. (2002), *The Iran-Iraq War 1980–1988*, London: Osprey.
- Logan, I. B. ja Mengisteab, K (1993), IMF-World Bank Adjustment and Structural Transformation in Sub-Saharan Africa, *Economic Geography*, Vol. 69, No. 1, *African Development*
- Lunch, W ja Sperlich, P.(1979), American public opinion and the war in Vietnam, *The Western Political Quarterly*. 32(1).
- McIntire, J. ja Varangis, P. (1998), *Reforming Côte d'Ivoire's Cocoa Marketing and Pricing*

System, Maailmapanga uuring

Mitchell, B.R.(2007), International historical statistics. Africa, Asia and Oceania, 1750-2005

O'Connor, M. (1972), Guinea and the Ivory Coast-Contrasts in Economic Development, The Journal of Modern African Studies, Vol. 10, Nr. 3

Robert E. Handloff, (1988), Ivory Coast: A Country Study.

Rodrik, D. (1995), Economic Policy "Getting interventions right: how South Korea and Taiwan grew rich"

Sachs, J. D. (1994). "Shock Therapy in Poland: Perspectives of Five Years."

Sachs, J. D, McArthur, J.W, Schmidt-Traub, G, Kruk, M, Bahadur, C, Faye, M ja McCord, G (2004) Ending Africa's Poverty Trap, Brookings Papers on Economic Activity,

Sharadran, B. (1986), Middle East Oil Crisis, since 1973.

Schoenholtz, A. I. (1987), The I.M.F. in Africa: Unnecessary and Undesirable Western Restraints on Development, The Journal of Modern African Studies, Vol. 25, No. 3

Stephens, E. (2008), "Caught on the hop: The Yom Kippur War." History Today, 58(10).

Stiglitz, J. (2002), Globalization and Its Discontents.

Stone, R. (2004), "The Political Economy of IMF Lending in Africa" American Political Science Review Vol. 98.

Stone, R. (2004), The Political Economy of IMF Lending in Africa

Stork, J, (1974), Oil and the International Crisis, ERIP Reports.

Strunk, N. ja Case, F. (1988). Where deregulation went wrong:a look at the causes behind savings and loan failures in the 1980s. Chicago: United States League of Savings Institutions.

Tonah, S. (2003), Integration or Exclusion of Fulbe Pastoralists in West Africa: A Comparative Analysis of Interethnic Relations, State and Local Policies in Ghana and Côte d'Ivoire, The Journal of Modern African Studies, Vol. 41, Nr. 1

Toungara, J. M (1990), "The Apotheosis of Cote d'Ivoire's Nana Houphouet-Boigny", The Journal of Modern African Studies, Vol. 28, Nr 1,

Tice, R. (1974), Administrative Structure, Ethnicity, and Nation-Building in the Ivory Coast, The Journal of Modern African Studies, Vol. 12, No. 2

Thomson, A, (2010), An introduction to African Politics Vanetik, B ja Shalom, Z, (2011). "The

Van de Walle, N, (1994), “Adjustment Alternatives and Alternatives to Adjustment”, African Studies Review, Vol. 37, Nr. 3

White House Middle East Policy in 1973 as a Catalyst for the Outbreak of the Yom Kippur War”. Israel Studies, 16(1).

Wick, P ja Shaw, J. (1998), Cato Journal, Vol. 18, No. 1, “The Côte d'Ivoire's troubled economy : why World Bank intervention failed”.

World Economic Outlook, (2011), IMF

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Siim Tuisk _____

(autori nimi)

(sünnikuupäev: _____ 21.01.1985 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____ LÄÄNE-AAAFRIKA RIIGID NAFTAKRIISIDE JÄREL
ELEVANDILUURANNIKU NÄITEL _____,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____ Karin Veski _____,

(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 26.05.2015 (*kuupäev*)